

Odklikni!

Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti

Priročnik za strokovnjakinje in
strokovnjake, ki delajo z mladimi

Sofinancira Program za pravice,
enakost in državljanstvo
Evropske unije

**OD
KLKNI**

Ustavi spletno nasilje nad ženskami in dekleti.

CIP – Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

343:004.738.5(035)

ODKLIKNI! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti : priročnik za strokovnjakinje in strokovnjake, ki delajo z mladimi. – Ljubljana : Fakulteta za družbene vede, 2019

ISBN 978-961-235-901-0
COBISS.SI-ID 302781696

Izdajateljica: Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani – Center za družboslovno informatiko,
Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana (v okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti)
Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Lektoriranje: Ksenija Pečnik

Oblikovanje: Bojan Senjur

Prelom: Marko Jelovšek

Tisk: Tiskarna Cicero Begunje d.o.o.

Naklada: 5000 izvodov

Leto izdaje: november 2019

Brezplačna publikacija

Publikacija je dostopna na:

<http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/>

Ta publikacija je bila izdana s finančno podporo Programa za pravice, enakost in državljanstvo 2014–2020 Evropske unije. Za vsebino publikacije odgovarja izključno izdajateljica Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, in kot taka ne more biti v nobenem primeru razumljena kot odraz pogledov Evropske komisije.

Sofinancira Program za pravice,
enakost in državljanstvo
Evropske unije

Odklikni!

Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti

Priročnik za strokovnjakinje
in strokovnjake, ki delajo
z mladimi

KAZALO

O priročniku	5
O projektu	6
Nasilje	7
Medvrstniško nasilje	8
Nasilje zaradi spola	8
Nasilje v intimnopartnerskih odnosih	8
Spletno nasilje	9
Opredelitev spletnega nasilja	9
Oblike spletnega nasilja	10
Spletno nasilje nad ženskami in dekleti	12
Spletno nasilje zaradi spola	12
Spolno nasilje na spletu	13
Preplet spletnega nasilja zaradi spola in spolnega nasilja	13
Intimnopartnersko nasilje na spletu	14
Preplet spletnega spolnega nasilja in intimnopartnerskega nasilja	14
Preplet spletnega intimnopartnerskega nasilja in nasilja zaradi spola	16
Preplet spletnega nasilja zaradi spola, spolnega nasilja in intimnopartnerskega nasilja	16
Vzroki za spletno nasilje zaradi spola	17
Spolni stereotipi	17
Spolni predsodki	19
Od stereotipov in predsodkov do diskriminacije in nasilja	20
Seksizem, mizoginija	20
Seksualizacija, pornifikacija, objektifikacija žensk in deklet	23
Udeleženi v spletnem nasilju nad ženskami in dekleti	24
Žrtve	24
Povzročitelji/-ce	26
Priče	28
Raziskava Odklikni! o spletnem nadlegovanju med slovensko mladino	30
Preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti	35
Empatija in čuječnost	35
Preventiva in zaščita	36
Ozaveščanje in izobraževanje	38
Ukrepanje ob spletnem nasilju nad ženskami in dekleti	40
Nasveti in ukrepi po posameznih skupinah udeležениh	40
Prijava incidenta policiji	41
Kam po pomoč?	45
Literatura in dodatno branje	46

O PRIROČNIKU

Vse večja dostopnost in uporaba interneta ter družbenih omrežij, aplikacij ipd. poleg mnogih pozitivnih učinkov s seboj prinašata tudi nekatere temne plati, med katerimi so prav gotovo nove oblike nasilja.

Spletno nasilje in nadlegovanje postajata naraščajoč problem tako v Evropski uniji kot v Sloveniji, raziskave¹ na tem področju pa izpostavljajo, da so dekleta in ženske pogosteje izpostavljene nasilju na spletu, doživljajo hujše oblike nasilja ter težje in dolgotrajnejše posledice kakor fantje in moški. Poleg tega pri spletnem nasilju praviloma ne gre za ločen pojav nasilja, temveč za eno od oblik nasilja nad ženskami, ki se povezuje z drugimi pojavnimi oblikami nasilja, kot so zalezovanje, spolno nadlegovanje, psihično nasilje, intimnopartnersko nasilje ipd.

Priročnik, ki je pred vami, je bil pripravljen v okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti. Namenjen je strokovnjakinja in strokovnjakom, ki delate z mladimi (šolskim, socialnim ter mladinskim delavkam in delav-

cem). Vsebuje informacije in pojasnila o oblikah, vzrokih, posledicah in ukrepanju ob spletnem nasilju nad ženskami in dekleti. Glavni cilj tega priročnika je opremiti stroko z znanji o spletnem nasilju proti ženskam in dekletom z namenom nadaljnjega preventivnega ozaveščanja mladih o tej tematiki.

Seveda pa se strokovni delavci in delavke pri svojem delu z mladimi srečujete tudi z ženskami in dekleti, ki so že žrtve spletnega nasilja zaradi spola, zato vam v tem priročniku ponujamo tudi znanja za prepoznavanje in ukrepanje ob tovrstnem spletnem nasilju in osnovno svetovanje žrtvam, kako ravnati, kako se zaščititi, koga prositi za pomoč.

Ob priročniku je izšel tudi Učni načrt za izvedbo delavnic Odklikni!, ki vsebuje predstavitev v 23 prosojnicah in navodila za izvedbo delavnic z mladimi. Oboje je na voljo v elektronski obliki na spletnih straneh Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti: <http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/>.

¹ Npr. raziskava Centra za družboslovno informatiko o razširjenosti in prepoznavanju spletnega nadlegovanja med mladimi v Sloveniji (2018), raziskava Evropskega ženskega lobija (2017) ter vseevropska raziskava o nasilju nad ženskami Agencije EU za temeljne pravice (2014).

O PROJEKTU

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti (MDDSZ) ter Fakulteta za družbene vede (FDV) Univerze v Ljubljani sta skupaj z Ministrstvom za notranje zadeve (MNZ) – Policijo in Ministrstvom za pravosodje (MP) – Centrom za izobraževanje v pravosodju (CIP) od julija 2017 do konca leta 2019 izvajala projekt Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti, ki ga sofinancira Evropska unija v okviru Programa za pravice, enakost in državljanstvo 2014–2020.

Namen projekta je nadgraditi obstoječe nacionalne dejavnosti za preprečevanje spletnega nasilja z vključitvijo vidika spola v učna in ostala gradiva, izobraževanja in izobraževalne module ter priporočila in ukrepe.

Pričakovani rezultati projekta:

- ➔ večja senzibilnost in ozaveščenost o obstoju spolnih stereotipov in uporabi seksizma na internetu ter spremenjen odnos do preprečevanja spletnega nasilja,
- ➔ izboljšano znanje in občutljivost mladih za prepoznavanje, preprečevanje in zaščito pred spletnim nasiljem,
- ➔ izboljšano praktično znanje strokovnjakov in strokovnjakinj glede preprečevanja nasilja, zaščite žrtev in kaznovanja povzročiteljev in povzročiteljic ter bolj senzibilno in primernejše poročanje o spletnem nasilju v medijih,
- ➔ izboljšana ozaveščenost in znanje mladih, (potencialnih) žrtev, ranljivih skupin, staršev, (potencialnih) povzročiteljev in povzročiteljic ter prič o spletnem nasilju (tveganje, pravice, možnost prijave, podporne storitve itd.),
- ➔ izboljšana ozaveščenost o obstoju in uporabi ukrepov ter dobrih praks za preprečevanje spletnega nasilja na nacionalni in evropski ravni.

Ključna sporočila:

- ➔ spletno nasilje in nadlegovanje žensk in deklet sta obliki nasilja zaradi spola. Obe sta nedopustni in izvirata iz spolnih stereotipov in predsodkov, ki so še vedno prisotni v naši družbi;
- ➔ podpiranje enakosti spolov in zoperstavljanje spolnim stereotipom je najboljši način za boj proti spletnemu nasilju nad ženskami in dekleti;
- ➔ zelo pomembno je tudi aktivno sodelovanje fantov in moških in njihova zaveza, da ne bodo povzročali, delili, komentirali ali molčali o spletnem nasilju nad ženskami in dekleti;
- ➔ spletno nasilje in nadlegovanje zaradi spola naj žrtve ali priče prijavijo učiteljicam in učiteljem, staršem, policiji ali drugim ustreznim organom;
- ➔ razvijanje čuječnosti (zavedanja sebe in svojih občutkov) in empatije (prepoznavanje občutkov drugih) je ključnega pomena za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti in tudi za prepoznavanje in ukrepanje, ko se tako nasilje že dogaja.

Spletna stran in družbena omrežja projekta Odklikni!:

- ➔ spletna stran: <http://odklikni.enakostspolov.si/>
- ➔ Facebook: <https://sl-si.facebook.com/enakostspolov/>
- ➔ Instagram: https://www.instagram.com/enakost_spolov/?hl=en
- ➔ Twitter: https://twitter.com/enakost_spolov
- ➔ Snapchat: Enakost spolov

NASILJE

Nasilje je nedopustna uporaba oz. zloraba moči ene osebe (skupine) nad drugo, kršenje njenih pravic, poseganje v njeno integriteto in nespoštovanje njenih osebnih meja (prostorskih, psiholoških, fizičnih, duhovnih, pravnih, intelektualnih, osebnostne nedotakljivosti). Tako vedenje je posledica neenakomerne porazdelitve moči (fizične, psihične, socialne, ekonomske, kulturne, politične) med osebami (ali skupinami). Oseba, ki povzroča nasilje, si želi z nadvlado žrtve doseči svoje interese na način, da žrtev ogroža ali ji tako ali drugače škoduje.

Oblike nasilja ali zlorabe (povzeto po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini ter gradivih Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti):

- **Fizično nasilje** je vsaka uporaba fizične sile ali grožnja z uporabo fizične sile, ki žrtev prisili, da kaj stori, opusti ali trpi ali ji omejuje gibanje oz. komuniciranje in ji povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale telesne poškodbe.
- **Spolno nasilje** obsega ravnanja s spolno vsebino, v katera žrtev ne privoli, je vanje prisiljena oz. se oseba ob takem ravnanju počuti slabo ali jo je strah ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njegovega pomena, grožnja z uporabo spolnega nasilja ter javna objava spolnih vsebin o žrtvi. Spolno nasilje je tako fizično (vključuje dotikanje telesa) kot verbalno (neželeno osvajanje, namigovanje) in neverbalno (geste).
- **Psihično nasilje** obsega ravnanja in razširjanje informacij, s katerimi povzročitelj/-ica nasilja pri žrtvi povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske, tudi če so storjena z uporabo informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT). Vključuje tudi **besedno** in **emocionalno nasilje**. V to kategorijo lahko uvrstimo npr. uporabljanje slabšalnih izrazov, poniževanje, žaljenje, zmerjanje, vpitje, omalovaževanje, grožnje z ostalimi oblikami nasilja, ustraho-

vanje, posmehovanje – glede videza, navad, inteligentnosti idr., uporabo vulgarnih besed in agresivnih kretenj, prisilo, prelaganje krivde na žrtev, izoliranje od prijateljev ali družine, izločanje iz skupine ali skupinskih aktivnosti, ignoriranje ipd.

- **Ekonomsko nasilje** je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje žrtve pri razpolaganju z dohodki oz. upravljanju s premoženjem, s katerim žrtev samostojno razpolaga oz. upravlja, ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oz. upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov, neupravičeno neizpolnjevanje finančnih oz. premoženjskih obveznosti do družinskega člana ali neupravičeno prelaganje finančnih oz. premoženjskih obveznosti na družinskega člana.
- **Zanemarjanje** je oblika nasilja, ko povzročitelj/-ica nasilja opušča dolžno skrb za žrtev, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti ter razvojnih ali drugih osebnih okoliščin.
- **Zalezovanje** je naklepno ponavljajoče se neželeno vzpostavljanje stika, zasledovanje, fizično vsiljevanje, opazovanje, zadrževanje na krajih, kjer se žrtev giba, ali druga oblika neželenega vdora v življenje žrtve.
- **Spletno nasilje** je izvajanje zgornjih oblik nasilja nad drugo osebo (skupino) prek sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (interneta, mobilnih telefonov ipd.).

Kot ugotavljajo v Društvu SOS telefon, je nasilje vedenje, ki se ga v mnogih primerih naučimo v družinah, drugih medčloveških odnosih, šoli, iz medijev. Žrtve so lahko ljudje vseh starosti: od dojenčkov do starostnikov. Nasilje lahko traja tudi vse življenje. Zmanjšanje nasilja v družbi je mogoče doseči le dolgoročno, če vsi v svojih odnosih spodbujamo nenasilno vedenje in reševanje konfliktov ter potrebna in primerna znanja posredujemo svoji okolici. Na ta način lahko preprečujemo prenašanje škodljivih (nasilnih) vzorcev vedenja iz generacije v generacijo.

MEDVRSTNIŠKO NASILJE

Zavod Republike Slovenije za šolstvo je medvrstniško nasilje (angl. *bullying*) v navodilih za obravnavo medvrstniškega nasilja v šolah opredelil kot praviloma namerno, ponavljajočo se uporabo fizičnega, psihičnega, spolnega, materialnega ali spletnega nasilja med otroki in mladimi (vrstniki in vrstnicami). Kadar gre za enkratni dogodek nasilnega vedenja in je prisotna izrazita razlika v fizični ali psihični moči med povzročiteljem/-ico in žrtvijo, prav tako govorimo o medvrstniškem nasilju.

Sullivan (2011) opredeljuje, da gre pri medvrstniškem nasilju za:

- zavestno in ponavljajoče se vedenje,
- agresivno vedenje,
- manipulativno vedenje,
- izključevalno vedenje,
- nasilje ene ali več oseb proti eni ali več osebam, ki so šibkejša (fizično, psihično ali socialno) od povzročiteljev/-ic.

NASILJE ZARADI SPOLA

Izraz nasilje zaradi spola uporabljamo za vse oblike nasilja, ki so usmerjene proti osebi zaradi njenega spola. Tako moški kot ženske so lahko žrtve nasilja zaradi spola, vendar je velika večina teh oblik nasilja povzročena ženskam. Nasilje zaradi spola je tako vzrok kot posledica neenakosti med spoli.

Nasilje zaradi spola je prisotno v vseh kulturah in družbenih slojih. Vsaka četrta ženska v Evropski uniji vsakodnevno doživlja nasilje v svojem domu ali zunaj njega. Prva nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih v Sloveniji, ki je bila izvedena v letih 2008–2011, je pokazala, da je 56,6 % žensk od dopolnjenega 15. leta starosti doživelo eno od oblik nasilja. Ista raziskava je pokazala tudi, da je večina (91 %) povzročiteljev fizičnega nasilja nad ženskami moških.

NASILJE V INTIMNOPARTNERSKIH ODNOSIH

Nasilje v intimnopartnerskih odnosih je oblika nasilja zaradi spola, katerega žrtve so v največji meri ženske in dekleta, med povzročitelji pa je več moških. Nasilje, ki ga izvaja ena oseba nad svojo trenutno ali bivšo partnerko ali partnerjem, je lahko psihično, fizično, zalezovanje, spletno, ekonomsko ali spolno nasilje.

Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in partnerskih odnosih je pokazala, da je največ vprašank (49,3 %) od dopolnjenega 15. leta starosti doživelo psihično nasilje, sledijo fizično nasilje (23 %), premoženjsko nasilje (14,1 %), omejevanja gibanja (13,9 %) in spolno nasilje (6,5 %).

V nasprotju s splošnim prepričanjem spolno nasilje nad ženskami največkrat izvedejo moški, ki jih ženske dobro poznajo oz. so z njimi v intimnopartnerskem razmerju, in ne neznanci v temni ulici sredi noči, ugotavljajo v Društvu za nenasilno komunikacijo. Veliko žensk, ki so preživele nasilje, jim je pripovedovalo o spolnem nasilju, ki ga je nad njimi izvajal njihov partner v prepričanju, da mu partnerka pripada in mora izpolnjevati njegove želje tudi v spolnosti. Spolno nasilje je navadno prepleteno z drugimi oblikami nasilja ali zlorabljanjem zaupanja. Žrtev se navadno fizično ne upira zaradi strahu, občutka brezizhodnosti in ker bi s tem tvegala še hujše poškodbe.

Sodobne tehnologije razširjajo klasične oblike nasilja zaradi spola in intimnopartnerskega nasilja (predvsem psihičnega, ekonomskega in spolnega), ker omogočajo dodatne posege v intimnost, na primer z aplikacijami za sledenje, nedovoljenim širjenjem intimnih posnetkov, zahtevanjem gesel za dostop do žrtvinih spletnih računov, zlorabami kreditnih kartic za spletne nakupe, s čimer žrtvi ustvarjajo dolgove, itn.

SPLETNO NASILJE

OPREDELITEV SPLETNEGA NASILJA

Kot poudarja Svet Evrope (2018), še vedno ni enotnega izrazoslovja ali tipologije kaznivih dejanj, ki se štejejo za spletno nadlegovanje. Spletno nadlegovanje je pojav, ki ga različni avtorji opisujejo z različnimi izrazi in definicijami. Pojem je težko opredeljiv iz več razlogov. Gre za novejši pojav, zelo odvisen od razvoja in uporabe nove tehnologije. Z njenimi novimi možnostmi se neprestano pojavljajo tudi nove oblike spletnega nasilja. Spletno nadlegovanje je tesno povezano z uporabo IKT, obenem pa različni avtorji ugotavljajo, da je pojav povezan tudi s klasičnimi oblikami nasilja (npr. nasilje, ki se ne dogaja v spletnem okolju).

Tehnologija ni vzrok, temveč sredstvo, s katerim se spletno nasilje izvaja, kjer se socialni problemi in neenakosti okrepijo.

Nekaj dejavnikov, ki jih omogoča komunikacija prek tehnologije in lahko vplivajo na to, da se ljudje na spletu vedejo nasilno:

- anonimnost za zaslonom (daje moč za izražanje mnenja, omogoča, da naredimo nekaj, česar drugače ne bi storili, olajša prenašanje krivde na druge, omogoča neposredno izražanje občutkov brez »filtrov in samocenzure«),
- občutek moči in nepremagljivosti, ki ga v fizičnem svetu nimamo,
- lahko doseganje velikega občinstva,
- lažje iskanje podpornikov za svoja mnenja in dejanja,
- iluzija enakosti, kjer ima vsakdo glas,
- manj očitene in slabše opazene odzive žrtve, njene prizadetosti, bolečine, trpljenja,
- občutek pomanjkanja nadzora in možnost izogibanja kazni za svoja dejanja.

V tem priročniku ne razlikujemo med spletnim nasiljem (angl. *cyber violence*) in spletnim nadlegovanjem oz. trpinčenjem (angl. *cyberbullying*), sicer pa gre pri spletnem nadlegovanju bolj za vrstniško nasilje na spletu, medtem ko za spletno nasilje ni nujno, da se dogaja med vrstniki, in je nekoliko širši pojem.

Spletno nadlegovanje je običajno definirano kot ponavljajoče se nasilje vrstnikov s pomočjo digitalnih (spletnih ali mobilnih) tehnologij. Nekateri strokovnjaki in strokovnjakinje (Pušnik, 2012) izpostavljajo, da ponavljajoče se nasilje pri spletnem nadlegovanju pogosto dobiva druge dimenzije, saj zaradi hitre in preproste (en klik) delitve in razmnoževanja komentarjev, posnetkov ipd., ki jih je pogosto nemogoče odstraniti, tudi enkratna zloraba ostane na voljo na spletu neomejeno časa in številčno neomejenemu občinstvu, s čimer se ponavlja tudi viktimizacija in je izpostavljenost žrtve mnogo večja.

Spletno nasilje in viktimizacija sta povezana z raznolikimi psihosocialnimi, fizičnimi in duševnimi posledicami, kot so stres, samomorilne misli, depresija, tesnoba, osamljenost, uporaba drog, zmanjšanje življenjskega zadovoljstva, zmanjšana samozavest, telesne težave in slabši učni uspeh (DeSmet et al., 2016).

Zakaj ima lahko spletno nasilje še hujše posledice kot klasično?

Občinstvo je pri spletnem nasilju potencialno izjemno številno, žrtev pa ostaja ranljiva, dosegljiva in izpostavljena, zato je ta oblika nasilja posebej tvegana in škodljiva. Njene posledice so lahko celo hujše kot v primeru katere izmed klasičnih oblik medvrstniškega nasilja. Umik je pri spletnem nasilju zelo otežen. Sporočila, slike sledijo žrtvi povsod (domov, v posteljo) in so tu vsakokrat, ko uporablja splet, družbena omrežja, elektronsko pošto in mobilni telefon. Nasilje kot stigma ostane na spletu tudi po tem, ko povzročitelj/-ica preneha z nasiljem; objave ostanejo, če žrtev ne doseže njihovega izbrisa. Pri spletnem nasilju je mogoče

tudi, da z enim klikom en/-a povzročitelj/-ica hkrati izvede nasilje nad neomejenim številom žrtev, in gre torej še za problem drugačnega razmerja moči, kar pri klasičnem nasilju ni realno. Dodatno negotovost in ranljivost žrtve lahko pomeni tudi to, da se pri spletnem nasilju lahko zgodi, da ne vemo in težko odkrijemo, kdo ga izvaja. Z vsem tem se lahko še stopnjuje občutek, da nismo varni in da smo opazovani, zalezovani (Pušnik, 2012).

Spletno nasilje lahko široko opredelimo kot vedenje na spletu, ki škodi fizičnemu, psihičnemu ali čustvenemu počutju žrtve. Povzročitelj/-ica spletnega nasilja kot tudi žrtev tega nasilja je lahko posameznik/-ica ali skupina, zgodi pa se ob uporabi spleta, pametnih telefonov, med igranjem internetnih iger.

OBLIKE SPLETNEGA NASILJA

Za lažjo obravnavo smo oblike spletnega nasilja razvrstili v štiri kategorije glede na to, ali gre za žaljenje žrtve, nadlegovanje in trpinčenje, izključevanje ali zlorabo njene zasebnosti. Ob tem poudarjamo, da so mnoge oblike spletnega nadlegovanja medsebojno povezane, se prekrivajo oz. so sestavljene iz kombinacije dejanj. Oblike spletnega nasilja so povzete po www.safe.si.

ŽALJENJE:

- **žaljiva sporočila in komentarji** – žaljenje, zmerjanje ali deljenje sovražnih vsebin, usmerjenih na točno določeno osebo (ali skupino);
- **ustvarjanje sovražnih skupin** – ustvarjanje skupine na družbenih omrežjih, v aplikacijah, klepetih z namenom širjenja sovraštva proti določeni osebi (ali skupini);
- **obrekovanje** – širjenje neresnic (laži) o žrtvi na spletu, po družbenih omrežjih, prek aplikacij za sporočanje itd.;

- **trolanje** – objavljane žaljivih, sovražnih in provokativnih (izzivalnih) sporočil v spletnih skupnostih in klepetih z namenom izzivanja ali pritegovanja pozornosti;
- **predelave fotografij na žaljiv način** – žaljiva predelava fotografije ali video posnetka z namenom ponižanja, posmehovanja osebi na posnetku;
- **žaljivi memi** – ustvarjanje memov s fotografijami, podatki žrtve z namenom žaljenja, posmehovanja, poniževanja ... Mem je obdelana fotografija ali GIF-animacija z dodanim besedilom, ki naj bi bilo smešno ali norčavo. Za mem se pogosto uporabijo fotografije z interneta brez vedenja ali privolitve upodobljenih oseb.

NADLEGOVANJE IN TRPINČENJE:

- **lažni profili** – ustvarjanje lažnega profila žrtve na družbenih omrežjih in v njenem imenu objavljane vsebin, ki to osebo spravljajo v zadrego ali jo ponižujejo. Druga možnost je uporaba lažnega profila za prevare ali žaljenje drugih in s tem ocrnitev žrtve;
- **spletno zalezovanje** – gre za ponavljajoče se, dolgotrajnejše, neželene kontaktiranje, spremljanje žrtve prek spleta (družbenih omrežij, forumov, klepetov ipd.), lahko tudi v kombinaciji s fizičnim zalezovanjem;
- **izsiljevanje** – pošiljanje izsiljevalskih sporočil, v katerih povzročitelj ali povzročiteljica od žrtve nekaj zahteva. Zelo pogosto gre za izsiljevanje za gole oz. intimne posnetke ali denar. Če pa povzročitelj ali povzročiteljica že ima intimne posnetke žrtve (ki jih je žrtev sama poslala ali so nastali v njuni pretekli zvezi), grozi, da bo te posnetke objavil/-a, če mu/ji ne pošlje denarja ali še več takšnih posnetkov ali znova vzpostavi intimno zvezo z njim/njo in podobno;
- **grožnje** – uporaba groženj in ustrahovanje žrtve prek sporočil ali javnih objav na spletu, v skrajnem primeru gre lahko tudi za grožnje s smrtjo.

IZKLJUČEVANJE:

- **izključevanje iz skupin** – skupina vrstnikov izloči vrstnika iz skupine na družbenem omrežju ali v aplikaciji za sporočanje ali pa mu prepreči vstop v skupino. V skupini se o tej osebi pogovarjajo, o čemer jo obveščajo.

ZLORABE ZASEBNOSTI:

- **fotografiranje in snemanje ter objavljane posnetkov brez dovoljenja** – fotografiranje osebe brez njenega dovoljenja je poseg v zasebnost in tega po zakonu ne smemo izvajati. Enako velja za objavo in deljenje teh posnetkov na družbenih omrežjih ali drugje na internetu;
- **deljenje intimnih posnetkov** – objavljane, prepošiljanje, deljenje golih fotografij ali intimnih posnetkov žrtve prek spleta;
- **kraja gesel** – pridobivanje gesla žrtve (za elektronsko pošto, mobilni telefon, račune na družbenih omrežjih ipd.) brez njene vednosti;
- **vdiranje v profile (račune)** – vdiranje (hekanje) v spletne profile žrtve na družbenih omrežjih ali račune elektronske pošte in podobno. Gre za kazniv poseg v zasebnost in bi ga lahko primerjali z vlomom v stanovanje;
- **e-blatenje (doxing)** – pridobivanje osebnih podatkov neke osebe na spletu (tudi s hekanjem) in nato razkrivanje, javno objavljane teh podatkov, ne da bi ta oseba to dovolila. Končni cilj je množično nadlegovanje te osebe prek družbenih omrežij, elektronske pošte, celo na domačem ali službenem naslovu s strani vseh, ki vidijo te podatke;
- **zloraba zaupanja** – razkrivanje (javno na internetu ali v zaprti skupini) zasebnih informacij, ki jih je žrtev zaupala v prepričanju, da ne bodo deljene z drugimi.

SPLETNO NASILJE NAD ŽENSKAMI IN DEKLETI

Spletno nasilje nad ženskami in dekleti se pojavlja v različnih oblikah, ki smo jih kategorizirali v tri tipe in njihove preplete (grafično so predstavljane tudi v shemi v nadaljevanju):

- spletno nasilje zaradi spola,
- spolno nasilje na spletu,
- intimnopartnersko nasilje na spletu.

SPLETNO NASILJE ZARADI SPOLA

Spletno nasilje nad ženskami in dekleti je nasilje zaradi spola, ki se izvaja z elektronsko komunikacijo in internetom. Gre za nasilje, katerega tarča so ženske samo zato, ker so ženske. Čeprav lahko spletno nasilje vpliva tudi na moške, ženske in dekleta doživljajo drugačne in bolj travmatične oblike spletnega nasilja.

Da gre za pereč problem, je pokazala študija Agencije Evropske unije za temeljne pravice (FRA, 2012), ki je ugotovila, da je v EU med 5 % in 18 % žensk, starejših od petnajst let, ki so že doživele spletno nasilje. Evropski inštitut za enakost spolov (EIGE, 2017) ugotavlja, da vsaka deseta ženska po 15. letu doživi spletno nasilje. Med mladostniki je ta delež še višji. Tudi z raziskavo med slovenskimi mladimi ugotavljamo, da dekleta pogosteje kot fantje doživijo spletno nadlegovanje (Odklikni!, 2018).

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- E-MAČIZEM – sistematični napadi na spletni strani ženskih in feminističnih skupin v imenu branjenja tradicionalnih moških pravic, s konkretnimi škodljivimi posledicami za žrtve;
- SEKSISTIČNI/MIZOGINI SOVRAŽNI GOVOR – izražanje mnenj in idej na spletu, ki so po svoji naravi diskriminatorne do žensk oz.

seksistične ali sovražne oz. uperjene proti ženskam. Seksistični sovražni govor temelji na prepričanju, da so ženske manjvredne samo zato, ker so ženskega spola. Tak sovražni govor ženske razčloveči, jim jemlje dostojanstvo, jih ponižuje in zastrašuje ter spodbuja nasilje proti njim. Svet Evrope seksistični sovražni govor opredeljuje kot »izraze, ki razširjajo, spodbujajo, podpirajo ali upravičujejo sovraštvo, ki se nanaša na spol«;

- SEKSISTIČNO TROLANJE – vsiljivo komuniciranje in vpadanje v razprave na forumih in družbenih omrežjih; nemalokrat gre za znašanje nad ženskami, ki na spletu izražajo svoja mnenja. Pogosto gre za poniževanje žrtev s seksističnimi in žaljivimi komentarji, video posnetki, fotografijami ali grafičnimi podobami spolne narave;
- SEKSISTIČNE SOVRAŽNE SKUPINE – zloraba novih tehnologij za spletno propagando, uperjeno v podpihovanje nasilja nad ženskami, ženskimi aktivistkami ter ženskimi skupinami s konkretnimi posledicami za žrtve;
- SEKSISTIČNI MEMI – ustvarjanje in širjenje memov (gre za obdelane fotografije ali GIF-animacije z dodanimi besedilom, ki naj bi bilo smešno ali norčavo), ki ponižujejo ženske, razpihujejo sovraštvo do žensk, širijo seksistične ideje, stereotipe in predsodke;
- PRELAGANJE KRIVDE ZA NASILJE NA ŽRTEV (angl. *victim blaming*) – valjenje krivde in odgovornosti za nasilje, ki jim je bilo povzročeno, na žrtve. Gre za iskanje razlogov, kaj so morda žrtve same naredile, da so izzvale nasilje nad sabo, oz. celo česa niso naredile, da bi se nasilju izognile. Taka miselnost je del kulture nasilja nad ženskami in kulture posilstva, ki za ženske, ki se ne podredijo družbenim pričakovanjem, predvideva, da so se same izpostavile nasilju in postavile v položaj žrtve. Na primer: »Zakaj je objavljala

take fotografije?» – »Saj sama provocira!« – »Zakaj je odgovarjala na komentarje, bolje bi bilo, da je tiho!« ipd.;

- ➔ **GROŽNJE/ZASTRAŠEVANJE** – nenehno pošiljanje žaljivih sporočil in sprožanje govoric, ki žrtev ustrahujejo, spodkopavajo njeno samospoštovanje, ugled in dostojanstvo. Pogosto gre za skupinsko delovanje, kjer se vzpostavi umazana igra žaljenja, poniževanja in ustrahovanja žrtve;
- ➔ **TELESNO SRAMOTENJE** – žaljenje druge osebe zaradi njenega telesa, na primer objava žaljivih/napadalnih in podlih pripomb glede velikosti, teže ali videza osebe. Dekleta so veliko pogostejše tarča takšnega sramotenja kot fantje.

SPOLNO NASILJE NA SPLETU

Spolno nasilje na spletu pomeni uporabo elektronskih komunikacij in interneta za spolno nadlegovanje, sramotenje, izkoriščanje. Gre za podaljševanje, razširjanje spolnega nasilja na splet.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- ➔ **PREDELAVA FOTOGRAFIJ V GOLE /PORNOGRAFSKE** – uporaba različnih programov, aplikacij za predelavo posnetkov žrtve v gole ali lepljenje delov fotografij žrtve na pornografske slike (npr. glava žrtve na telo iz pornografske fotografije) in objavljane/širjenje teh slik na spletu;
- ➔ **MEMI S SPOLNO VSEBINO O ŽRTVI** – ustvarjanje in spletno širjenje memov (gre za obdelane fotografije ali GIF-animacije z dodanim besedilom, ki naj bi bilo smešno ali norčavo), ki žrtev razgaljajo, seksualizirajo, spolno ali telesno sramotijo;
- ➔ **IZSILJEVANJE ZA GOLE POSNETKE** (angl. *sextortion*) – izsiljevanje in manipuliranje z žrtvijo na različne načine prek digitalne tehnologije z namenom pridobivanja njenih golih posnetkov;
- ➔ **DELJENJE GOLIH POSNETKOV** – razpošiljanje golih posnetkov žrtve, ki jih je kot seksting sama poslala v zaupanju eni osebi. Nato ta ose-

ba zlorabi zaupanje in posnetke pošlje svojim kontaktom, ti pa še naprej. Povzročitelji/-ce nasilja so vsi in vse, ki posnetke delijo naprej in/ali jih hranijo na svoji napravi;

- ➔ **DELJENJE POSNETKOV SPOLNEGA NASILJA** – gre za vnovično viktimizacijo žrtev spolnega nasilja z deljenjem posnetkov zlorabe na spletu. Na primer: fotografije, video posnetki posilstev, ki se širijo prek spleta;
- ➔ **SPOLNO NADLEGOVANJE** – uporaba digitalnih tehnologij za različne oblike s strani žrtve neželene komunikacije in vedenja seksualne narave. Na primer: postavljanje neprimernih vprašanj s spolno vsebino in namigovanje na spolnost, pošiljanje spolno eksplicitnih sporočil, nagovarjanje k spolnim dejanjem, pošiljanje posnetkov svojega golega telesa (npr. *dickpick* – slika moškega spolnega organa) ali spolnih dejanj (npr. masturbacije) žrtvi, izpostavljanje žrtve spolno nazorni vsebini brez njenega privoljenja.

PREPLET SPLETNEGA NASILJA ZARADI SPOLA IN SPOLNEGA NASILJA

Gre za spletno nasilje zaradi spola, ki temelji na spolnem nasilju.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- ➔ **SPOLNO SRAMOTENJE** (angl. *slut-shaming*) – kritiziranje žensk in deklet, ki naj bi s svojim obnašanjem ali videzom kršila pričakovanja družbe glede primerne spolnega vedenja. Zaradi stila oblačenja ali načina življenja (zlasti spolnega) se jim pripisuje, da so »kurbe, vlačuge«. S tem seksističnim sramotenjem se jih ponižuje in diskreditira;
- ➔ **PRIKRITO FOTOGRAFIRANJE** – fotografiranje ali snemanje intimnih predelov žensk in deklet, ki jih povzročitelji brez njihove vednosti z namenom spolnega zadovoljevanja objavljajo na spletu, včasih skupaj s ključnikom *#creepshots*;
- ➔ **GROŽNJE S SPOLNIM NASILJEM, POSILSTVOM** – omejevanje svobode, poskus podrejanja in poniževanja žensk in deklet na spletu prek zastraševanja s spolnim nasiljem, posilstvom;

- ➔ E-BLATENJE (angl. *doxing*) – iskanje, zbiranje in objavljane zasebnih informacij na javnih spletnih mestih z namenom javnega izpostavljanja, razgaljanja in sramotenja žrtve. V primerih spolnega nasilja na spletu gre za povezovanje golih posnetkov oz. posnetkov zlorabe žrtve z žrtvinimi profili na družbenih omrežjih in drugimi njenimi osebnimi podatki na spletu. To naredi žrtvi ogromno škode, saj močno vpliva na to, kaj potem ljudje najdejo na Googlu o njej, kakšni so prvi zadetki, kako se vse to skupaj poveže v žrtvin digitalni odtis/ugled.

INTIMNOPARTNERSKO NASILJE NA SPLETU

Intimnopartnersko nasilje na spletu (angl. *cyber dating abuse*) je uporaba elektronskih komunikacij in interneta za izvajanje nasilja, omejevanja, zastraševanja, nadzora nad trenutno ali bivšo intimno partnerko. Gre za zlorabo mehanizmov moči in nadzora v odnosih, ki pogosto izhaja iz ljubosumja in nezaupanja. Tako se klasično intimnopartnersko nasilje podaljšuje in razširja tudi na splet, kjer partnerji ali nekdanji partnerji uporabljajo digitalne tehnologije za (nadaljevan) nadzor in nadlegovanje partnerk.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- ➔ ZAHTEVANJE DOSTOPA DO SPLETNIH RAČUNOV – poskus nadzora nad spletnim življenjem in komunikacijo partnerke z zahtevo, da žrtev deli svoje geslo za spletne račune in profile;
- ➔ OMEJEVANJE SPLETNE KOMUNIKACIJE – preprečevanje partnerki, da bi bila prek elektronskih kanalov v stiku s svojimi bližnjimi, prijatelji in drugimi ljudmi (zaradi ljubosumja, poskusa nadzora nad njo ipd.);
- ➔ NADZOR NAD PARTNERKO PREK NOVIH TEHNOLOGIJ – uporaba tehnologije za vdor v partnerkino zasebnost ter spremljanje in nadzor partnerkinega vedenja, dostop do partnerkinih e-poštnih računov, profilov na družbenih omrežjih, pametnega telefona in aplikacij s krajo gesla, namestitve sledilnih naprav ali aplikacij za spremljanje lokacije partnerke;

- ➔ USTVARJANJE LAŽNIH PROFILOV – ustvarjanje lažnih profilov partnerke z namenom žaljenja, sramotenja, blatenja;
- ➔ OPRAVLJANJE/OBREKOVANJE – širjenje intimnih sporov na splet, objavljane intimne komunikacije med partnerjema na splet (zasebnih sporočil, SMS-ov, elektronske pošte), javno obračunavanje z (bivšo) partnerko prek družbenih omrežij, vse z namenom blatenja in žaljivega obdolževanja.

PREPLET SPLETNEGA SPOLNEGA NASILJA IN INTIMNOPARTNERSKEGA NASILJA

Gre za spletno spolno nasilje zaradi spola, ki se lahko dogaja v kontekstu intimnopartnerske zveze.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- ➔ SPOLNO IZKORIŠČANJE – uporaba digitalnih tehnologij za različne oblike spolnega izkoriščanja žrtve. Na primer: prisila v spolna dejanja na spletu, ustvarjanje in prodajanje intimnih posnetkov žrtve brez njenega dovoljenja;
- ➔ E-ZMENKARSKA MANIPULACIJA – pod pretvezo e-zmenkanja vzpostavljanje stikov z žrtvami, ki se jih želi z manipulacijo, očarljivostjo in laskanjem zvabiti v odnos čustvene odvisnosti ter nad njimi vzpostaviti nadzor;
- ➔ MAŠČEVALNA PORNOGRAFIJA² oz. spolna zloraba na podlagi slikovnega materiala – nekonsenzualno objavljane in razširjanje zasebnih fotografij ali video posnetkov spolne narave za javno poniževanje žrtve. Povzročitelj je pogosto (nekdanji) partner, ki želi z zlorabo zasebnih posnetkov oz. z grožnjo žrtev osramotiti oz. jo prisiliti, da razmerja ne konča. Lahko pa je cilj tudi povzročitev škode žrtvi, npr. da jo odpustijo z dela. Slike se lahko pridobijo tudi z vdorom v žrtvin računalnik, v račune družbenih medijev ali v telefon.

² Izraz maščevalna pornografija je problematičen z dveh vidikov. Beseda »maščevalna« lahko konotira krivdo žrtve, ki naj bi naredila nekaj, da si je nakopala maščevanje. Beseda pornografija prav tako lahko napeljuje k zaznavi, da gre za nekaj konsenzualnega, in ne izpostavlja pomembnega vidika, da gre pravzaprav za zlorabo. Zato je ustrežnejši izraz za to vrsto nasilja spolna zloraba na podlagi slikovnega materiala.

**SPLETNO NASILJE
ZARADI SPOLA**
uporaba elektronskih
komunikacij in interneta
za izvajanje nasilja,
katerega tarča so
ženske samo zato, ker so
ženske.

SPLETNO NASILJE PROTI ŽENSKAM IN DEKLETOM – TIPI IN OBLIKE

**SPOLNO NASILJE
NA SPLETU**
uporaba elektronskih
komunikacij in interneta
za spolno nadlegovanje,
sramotenje, izkoriščanje. Gre
za podaljševanje, razširjanje
spolnega nasilja na splet.

INTIMNOPARTNERSKO NASILJE NA SPLETU
uporaba elektronskih komunikacij in interneta za
izvajanje nasilja, omejevanja, zastaševanja, nadzora
nad trenutno ali bivšo intimno partnerko. Gre za
podaljševanje, razširjanje intimnopartnerskega
nasilja na splet.

PREPLET SPLETNEGA INTIMNOPARTNERSKEGA NASILJA IN NASILJA ZARADI SPOLA

Gre za spletno nasilje zaradi spola, ki se lahko dogaja v kontekstu intimnopartnerske zveze.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- VDORI V SPLETNE PROFILE/RAČUNE z namenom izsiljevanja, nadziranja žrtve. V primeru intimnopartnerskega nasilja gre za nasilje nad (bivšo) partnerko.

PREPLET SPLETNEGA NASILJA ZARADI SPOLA, SPOLNEGA NASILJA IN INTIMNOPARTNERSKEGA NASILJA

Gre za spletno nasilje zaradi spola, ki lahko vključuje elemente spolnega nasilja in se lahko dogaja v kontekstu intimnopartnerske zveze.

OBLIKE TAKEGA NASILJA SO:

- SPLETNO ZALEZOVANJE – vohunjene za žrtvijo na spletu, komuniciranje z njo proti njeni volji ter zbiranje in objavljane informacij na spletu z namenom ustrahovanja in izsiljevanja. Gre za ponavljajoče se incidente, ki pri žrtvi spodbudajo občutek varnosti in povzročajo neugodje, strah ali paniko;
- SPLETNO ZASUŽNJEVANJE – z vdorom v digitalne naprave – tudi prek spletnih kamer – prestrezanje in zlorabljanje zasebnih informacij in vizualnega digitalnega gradiva žrtve ter sledenje njenim zasebnim komunikacijam na skrivaj.

VZROKI ZA SPLETNO NASILJE ZARADI SPOLA

Kot vsako nasilje tudi spletno nasilje nad ženskami in dekleti izvira iz neenakomerne porazdelitve moči med povzročiteljem in žrtvijo. V primeru nasilja zaradi spola gre za zelo trdovratne in v družbi zakoreninjene patriarhalne vzorce neenake porazdelitve moči med spoloma (v kateri je ta v večini v rokah moških) ter ideje o podrejenem položaju žensk. Tako raziskave kot mednarodni in regionalni akti potrjujejo obstoj kontinuuma med spolnimi stereotipi, spolno neenakostjo, seksizmom ter nasiljem nad ženskami. Potrjeno je, da so spolni stereotipi in seksizem vzročno povezani s pojavnostjo nasilja nad ženskami, kar velja tudi v obratni smeri: raziskave so potrdile, da je v družbah, kjer je večja enakopravnost med ženskami in moškimi, veliko manj nasilja nad ženskami.

Spol je družbeno strukturirana kategorija s spolnimi stereotipi in seksizmi, ki prispevajo k spletnemu nasilju v kulturi, ki ohranja neenakost in nasilje nad ženskami. Zato sledi podrobnejši pregled pojmov, povezanih z neenakostjo žensk in moških kot vzrokih za nasilje zaradi spola. Ti pojmi so: spolni stereotipi, spolni predsodki, seksizem, diskriminacija, mizoginija, seksualizacija, pornifikacija ter objektifikacija žensk in deklet.

SPOLNI STEREOTIPI

Spolni stereotipi zajemajo posplošene in prenostavljene značilnosti predstavnikov različnih spolov in so odraz dojemanja žensk in moških, razlik med njimi ter njihovih družbenih vlog (npr. ženske so nežne, čustvene, prijazne, občutljive, skrbne ipd., medtem ko so moški močni, pogumni, dominantni, vplivni, razumni ipd.). Prisotni so vsepovsod: v družini, vrtcu, šoli, pri prostočasnih dejavnostih, na delovnih mestih, v medijih, politiki, kulturi itd.

Spolni stereotipi vplivajo na naša pričakovanja o obnašanju, mišljenju, čustvovanju ... Ženske, ki se odmaknejo od vloge, ki je namenjena ženskam v družbi, se srečajo s seksizmom in mizoginijo, podobno tudi moški, ki se zoperstavijo prevladujočim dojemanjem moškosti.

Spolni stereotipi, ki se oblikujejo s posplošenim sklepanjem o vedenju, sposobnostih in interesih drugih oseb le na podlagi spola, ustvarjajo nerealno in nepravilno predstavo o moških in ženskah. V resničnem življenju niti vse ženske niti vsi moški ne ustrezajo prejšnjim opisom. Razloge za razlike v vedenju žensk in moških lahko iščemo v socializaciji, kulturi, manjši prisotnosti in vidnosti žensk ali moških v različnih poklicih, dejavnostih itd. Ena izmed težav s spolnimi stereotipi je ta, da skušajo družbene razlike med spoloma prikazati kot posledico naravnih razlik, da je torej »naravno«, da se npr. moški pogosteje odločajo za tehnične poklice, ženske pa za skrbstvene ipd.

Svojo vlogo pri vsem tem igrajo tudi mediji. Spolni stereotipi, ki so prisotni v neki družbi, nedvomno vplivajo na medijske vsebine oz. na tiste, ki jih ustvarjajo. Tako mediji praviloma ženske in moške prikazujejo skozi stereotipne družbene vloge (za perilo v oglasih za pralni prašek vedno skrbijo ženske, moški vozijo avtomobile višjega cenovnega razreda, ženske kuhajo, moški oglašujejo tehnične izdelke itd.). Na ta način mediji spolne stereotipe ohranjajo ali jih celo poglobljajo.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

OD ROJSTVA NAPREJ ...

Stereotipov se pogosto ne zavedamo, temveč jih sprejemamo kot samoumevne in se skladno z njimi tudi vedemo. Razlog za tako zakoreninjenost spolnih stereotipov je tudi v tem, da smo jih deležni že od rojstva naprej. Socializacija vpliva na to, da se otrok nauči in ponotranji vrednote, norme,

pričakovanja in družbene vloge, ki so povezane z njegovim spolom. Različna socializacija posledično vpliva na oblikovanje različnih družbenih vlog. Pretirano poudarjanje različnih družbenih vlog spolov praviloma vodi v še močnejše stereotipno mišljenje, kar lahko spodbuja diskriminacijo in večjo družbeno neenakost žensk in moških.

V nadaljevanju si pogledajmo, kako lahko različna vzgoja deklic in dečkov vpliva na njihova življenja, razvoj naravnih talentov, poklicno pot ter duševno zdravje in vzpostavljanje kakovostnih odnosov: od deljenja na roza in modro pri oblačilih, igračah, celo hrani, do usmerjanja otrok v njihovem spolu primerne pristočasne dejavnosti, kot sta nogomet in balet, in ne nazadnje omejevanja, katera čustva so za otroka določenega spola nesprejemljiva (žalost za fantke in jeza za punčke).

ROZA VS. MODRA

V družbi je še vedno prisotno prepričanje, da se mora vzgoja dečkov in deklic razlikovati, da morajo npr. deklice biti pridne, dečkom pa je dovoljeno več, ker »so pač fantje«. Veliko vpliva na vnašanje omejevalnih razlik imajo tudi številni izdelki: obstajajo skoraj samo roza in modre voščilnice ob rojstvu otroka ter npr. kocke in celo sladkarije (čokoladna jajčka), kjer nam že embalaža sporoča, ali so namenjene deklicam ali dečkom. Otroke se glede na spol nato usmerja k različnim igračam in dejavnostim, prek katerih vadijo svoje pričakovane odrasle vloge. Deklicam se npr. kupuje punčke, plišaste igračke in miniaturne gospodinjske predmete, s katerimi se učijo biti matere in gospodinje, medtem ko dečki dobivajo avtomobilčke, kocke in puške, ki spodbujajo logično in praktično mišljenje ter agresivno vedenje.

Stereotipi prek vzgoje tako vplivajo na razdelitev obveznosti v družini – moški v manjši meri skrbijo za otroke in manj časa porabijo za gospodinjenje. Ženske pa se zaradi družbenega pričakovanja, da je skrb za dom in otroke v prvi vrsti njihova naloga, prej odpovedo poklicni karieri, večinoma izrabijo dopust za nego bolnih otrok ter opravijo več neplačanega dela kot moški. Spolni stereotipi tako,

kot opozarja tudi Svet Evrope, negativno vplivajo na razporeditev virov med moške in ženske ter utrjujejo neenake strukture družbene moči med spoloma.

Za negativnimi posledicami pritiska, da je treba ustrezati družbenim pričakovanjem in vlogam, ne trpijo samo ženske. Obremenjujoče je lahko tudi stereotipno pričakovanje, da bodo moški vedno imeli uspešno kariero in bili sposobni finančno preskrbeti družino. Prav tako so v taki delitvi dela prikrajšani za dobrobit pristnih odnosov ter kakovost in količino časa, preživetega s svojimi otroki.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

NOGOMET VS. BALET

Otrok se v različne dejavnosti pogosto ne vpisuje na podlagi njihovega interesa, ampak na podlagi prepričanja, da je nekaj primernejše za dečke, nekaj pa za deklice: dečke se npr. spodbuja k nogometu, vožnji z rolko, judu, deklice k baletu, ritmični gimnastiki, plesnim navijaškim skupinam. S tem sicer ni nič narobe do trenutka, ko bi otrok rad počel nekaj netipičnega za svoj spol, pa mu tega ne pustimo iz različnih razlogov: ker to za njegov spol velja za neprimerno, ker za to sploh nima možnosti (ko se deklica npr. ne more priključiti nogometnemu krožku, ker ne sprejemajo deklic, posebnega dekliškega krožka pa ni), ali pa je deležen posmeha (če si npr. deček želi k baletnemu krožku).

Tako spolni stereotipi prek vzgoje vplivajo tudi na poistovetenje žensk in moških z družbenim spolom ter določajo, kaj je (ne)primerno in (ne)sprejemljivo za ene in druge. Zaradi njih lahko nekdo ne postane to, kar si želi, ampak to, kar pričakujeta okolica ali družba. Tako se lahko npr. fant ne vpiše v srednjo šolo za kozmetiko, dekleta pa se po končani gimnaziji ne odloči za študij strojništva. Moški se v manjši meri odločajo za določene poklice (npr. vzgojitelj, negovalec, socialni delavec), po drugi strani pa so določeni poklici še vedno domena moških in se zanje pogosto ne odločajo ženske (npr. gasilka, pilotka). Pričakovanja okolice ali družbe lahko vplivajo na celo vrsto naših odlo-

čitev: še danes lahko npr. slišimo, da nogomet ali boks res nista za dekleta, da pravi fantje ne plešejo baleta, da pravi moški ne gledajo čustvenih filmov, da ženske ne vozijo traktorjev itd. Lahko bi rekli, da družbeni pritiski in želje po pripadnosti določeni skupini zatrejo osebne želje. Pogosto se teh vplivov sploh ne zavedamo, ampak nekritično sledimo vplivom in pričakovanjem okolja, ki smo jih vzeli za svoje.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

JEZA VS. ŽALOST

Verjetno se še spomnite, da ste v otroštvu slišali, da se za pridna dekleta ne spodobi, da bi bila jezna, ali pa da pogumni fantje ne jočejo. Otroci se učijo tudi s posnemanjem odraslega istega spola. Identifikacijo z njihovim spolom še dodatno podkrepi naslavljanje otrok po spolu, npr. »poreden fant« ali »pridna punca« ali pa »fant mora biti močan, ne pa cmera« ipd.

Spolni stereotipi tako vplivajo tudi na čustvanje in izražanje čustev. Takšna sporočila prav tako sporočajo, da so za določen spol primerna zgolj določena čustva. V odraslosti zato moški in ženske neredko ne izražajo določenih čustev; sprva jih morajo zatirati, na koncu pa jih morda niti ne doživljajo več. Moški tako pogosto ne pokažejo, da so žalostni ali da jih je strah, ampak se vedejo na videz pogumno, kar nedvomno povzroča stres. Ženske pa imajo večinoma težavo z izražanjem jeze, kar prav tako povzroča stres in neskladje med doživljanjem in izražanjem. Spolni stereotipi vplivajo tudi na odločitev, ali oseba poišče pomoč ali ne. Moški se npr. še vedno težje odločijo, da zase poiščejo psihoterapevtsko ali psihiatrično pomoč, kadar bi to bilo smiselno in potrebno.

Kot vidimo, imajo spolni stereotipi mnogo negativnih posledic, ki jih lahko občutijo deklice in dečki, dekleta in fantje, moški in ženske. Pritisk ustrežanja družbenim vlogam in pričakovanjem torej ne izbira spola.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

SPOLNI PREDSDODKI

Stereotipi so predstopnja predsodkov in spodbujajo njihov nastanek. Predsodki so prav tako kot stereotipi neupravičena, neargumentirana in nepreverjena vrsta stališč oz. napačne sodbe o ljudeh in skupinah, za razliko od stereotipov pa jih spremljajo še močna čustva. Izhajajo iz človeške nagnjenosti k ustvarjanju hitrih zaključkov in vodijo k izkrivljenemu ter krivičnemu opisu oseb, situacij ali idej. Skrčeni so na nekaj ključnih potez. Opora predsodkom so lahko celo nepomembne telesne lastnosti, npr. »blondinke so neumne«, »moški z velikim trebuhom so leni«. Podobno kot stereotipi so tudi predsodki praviloma močno zakoreninjeni in se jih pogosto niti ne zavedamo. So del vsakdana, kar jim daje moč in vpliv. Najdemo jih v filmih, znanosti, popularni kulturi, medijih, literaturi, na delovnih mestih, vrtcih, šolah, družinah ... Izražajo se v vsakdanjih pogovorih, tudi v javnih govorih, šalah, dvomnostih, načinu življenja itn.

Predsodki temeljijo na vrednotenju in ocenjevanju posameznic, posameznikov in družbenih skupin. Skupino, ki ji pripadamo, dojemamo kot večvredno in ji pripisujemo pozitivne, drugim skupinam pa manj cenjene ali celo negativne lastnosti. To se kaže v nespoštljivem, nestrpnem, ponižujočem ali prezirljivem odnosu do drugih in drugačnih od nas zaradi pripadnosti drugim kulturam, etničnim skupinam, rasam, drugačnega načina življenja, verskega prepričanja, spolne usmerjenosti, spola ... Prevladujoča skupina meni, da je upravičena do več pravic, moči, privilegijev, statusa, vse to pa manjvredna in/ali manjšinska skupina ogroža. Negativni predsodki so zato izvor številnih krivic, neenakosti, diskriminacij ter omejevanja življenjskih možnosti.

Ker predsodke spremljajo močna čustva, so nevarnejši in odpornejši na spremembe od stereotipov. Sprožajo jezo, sovraštvo, odpor, pa tudi občutek zadoščenja. Na podlagi predsodkov določene osebe, skupine ali manjšine obravnavamo kot »grešne kozle«, kot izključne krivce za obstoječe stanje. Pogosto z njimi upravičujemo dejanja agresije, sistematičnega nasilja, diskriminacije in podporo obstoječim razmerjem moči ter privilegijev.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

OD STEREOTIPOV IN PREDSDOKOV DO DISKRIMINACIJE IN NASILJA

Stereotipi in predsodki vplivajo na mišljenje, čustvovanje in vedenje ljudi. Izražamo jih na različne načine, ki se med seboj razlikujejo po stopnji intenzivnosti in posledicah.

Začne se lahko z **ogovarjanjem**, ko ena skupina, po navadi tista, ki se ima za večvredno, zbija šale na račun druge ali do nje izraža nenaklonjenost.

Temu lahko sledi **izogibanje** medosebnim odnosom in stikom med članstvom različnih skupin.

Izogibanje lahko nato preraste v **diskriminacijo**, ki je neposredno usmerjena zoper pripadnice in/ali pripadnike določenih skupin. Pri Zagovorniku načela enakosti diskriminacijo definirajo kot neenako obravnavanje, ki nima upravičenega razloga: ljudje so obravnavani slabše od drugih (ki take osebne okoliščine nimajo) le zaradi določene osebne okoliščine (npr. spol, starost, rasa, etnično poreklo, invalidnost, spolna usmerjenost, versko prepričanje). Sporno ravnanje jih ovira ali prikrajšuje za različne pravice ter vsakodnevne priložnosti. Ima lahko tako naravo dejanj (odločitev ipd.) kot tudi opustitev (neukrepanje, spregled nekoga glede ugodnosti ipd.). Gre npr. za omejevanje človekovih pravic in dostopa do dobrin in storitev, slabše možnosti izobraževanja, zaposlovanja itd.

Spolna diskriminacija je neupravičeno neenako obravnavanje različnih spolov, ki ima za posledice izključenost, marginalizacijo. Npr. ko se na delovno mesto prijavita moški in ženska in oba izpolnjujeta vse pogoje, vodja goreče zagovarja, da ženska, povrh še tako mlada, nikakor ni sposobna opravljati teh visokotehnoloških del, zato naj službo dobi moški. Tudi spletno nasilje nad ženskami in dekleti je oblika spolne diskriminacije in lahko vodi k temu, da se ženske in dekleta umaknejo iz spletnih aktivnosti in njihov glas ni slišan, s čimer so prikrajšane za pravice in priložnosti.

Naslednji izraz predsodkov je običajno fizično **nasilje**. Najhujši način izražanja predsodkov je **genocid**. Predsodki lahko postanejo orodje določene skupine, ki zase meni, da je večvredna,

za upravičevanje in opravičevanje celo najhujših dejanj. Zaradi vsega tega so škodljivi in jih je treba ozavestiti ter preseči.

(prirejeno po smernicah Aktivni.Vsi)

SEKSIZEM, MIZOGINIJA

Svet Evrope (2019) opredeljuje seksizem kot vsakršno dejanje, gesto, vizualno predstavitev, pisano ali govorjeno besedo, prakso ali vedenje (naj se zgodi v javni ali zasebni sferi, na spletu ali »offline«), ki temelji na ideji, da je oseba ali skupina oseb manjvredna zaradi svojega spola, in katerih namen ali posledica je:

- ➔ kršitev neodtujljivega dostojanstva ali pravic osebe (ali skupine oseb) ali
- ➔ povzročitev fizične, spolne, psihološke ali socioekonomske škode ali trpljenja osebi (ali skupini oseb) ali
- ➔ postavljanje ovir avtonomiji ali polni realizaciji človekovih pravic za osebo (ali skupino oseb) ali
- ➔ ohranjanje in poglobljanje spolnih stereotipov.

Seksizem je diskriminacija (razvrstitev oz. razmišljanje s predsodki) na podlagi spola ter zadeva dekleta in ženske veliko pogosteje kot moške. Predstavlja oviro za krepitev moči in napredovanje žensk in deklet v družbi. Primeri seksistične diskriminacije so, da so ženske za enako delo slabše plačane ali da so političarke nenehno kritizirane zaradi svojega videza. Primer seksizma na spletu je, da so igralke računalniških in spletnih iger verbalno nadlegovane, še zlasti, če so dobre.

DRUŽBENI PROBLEM

Bolj kot smo nečemu v okolju izpostavljeni, bolj verjetno je, da bomo sami to počeli in bolj bomo do tega tolerantni (seksizem, opazke, toleriranje določenega obnašanja v družbi, šoli, na delovnem mestu ...), kar pelje k trivializaciji seksizma in seksističnega vedenja. Že vsakdanji seksizem, ki smo mu neprestano priča v obliki na videz nedolžnih šal, komentarjev in vedenja (na primer seksistični oglasi ali obežanje slik golih žensk na delovnem

mestu), prispevajo k družbeni klimi, ki ženske ponižuje, znižuje njihovo samozavest in omejuje njihove aktivnosti in izbire na delu, v zasebni, javni in spletni sferi. Hujše oblike seksizma, kot na primer seksističen sovražni govor, ki je zelo prisoten tudi na internetu, pa lahko stopnjujejo ali podžgejo neprikrito napadalna dejanja, spolno zlorabo ali nasilje, posilstvo ali celo umor, opozarja Svet Evrope v priporočilih državam članicam »Preprečevanje in boj proti seksizmu«. Če bi nam uspelo izkoreniniti seksizem, bi imeli od tega korist vsi: ženske, dekleta, moški in fantje.

Kje vse smo lahko priča seksizmu:

1. že v samem jeziku in načinu komunikacije,
2. v zasebni sferi,
3. v javnosti – v medijih, na internetu in družbenih omrežjih, na delovnem mestu, v javnem sektorju, izobraževanju, kazenskopравни verigi (sodstvo, tožilstvo, policija), kulturi in športu.

Mizoginija je tip seksizma s poudarjenim čustveno sovražnim odnosom do žensk. Ta tip seksizma največkrat vsebuje še dodatno poudarjene močne čustvene elemente sovraštva do žensk.

SEKSIZEM IN MIZOGINIJA NA SPLETU

Kot ugotavlja Svet Evrope, je internet prinesel novo dimenzijo izražanja in širjenja seksizma, še posebej seksističnega sovražnega govora, velikim občinstvom. Na eni strani internet in družbena omrežja omogočajo večjo svobodo izražanja in promocijo enakosti spolov, po drugi strani pa omogočajo povzročiteljem izražanje svojih škodljivih mnenj in izvajanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti. Občutek anonimnosti je prispeval k razmahu še bolj ekstremnih seksističnih sporočil. Velik doseg, multipliciranje in ekstremnost seksističnih sporočil pa še poslabšajo vpliv seksizma na žrtve in celotno družbo. Posebej izpostavljene so mlade ženske in dekleta, novinarke, političarke in ženske javne osebnosti ter zagovornice pravic žensk.

Ena od oblik spletnega seksizma so negativni komentarji na izražena stališča in poglede žensk.

Medtem ko so napadi na moške usmerjeni na njihova profesionalna mnenja in sposobnosti, so ženske pogosteje izpostavljene seksističnim in seksualiziranim žaljivkam in napadom. Svet Evrope opozarja, da tovrstni spletni napadi ne vplivajo zgolj na dostojanstvo žensk, temveč jim preprečujejo, da bi izrazile mnenja (tudi profesionalna), in jih posledično izrivajo iz spletnega prostora, spodkopavajo njihovo pravico do svobode govora in mnenja v demokratični družbi, omejujejo profesionalne možnosti žensk in povečujejo demokratični deficit.

Dekleta in ženske so v spletnih debatah, na družbenih omrežjih, pri igranju spletnih iger itd. lahko tarče določenih oblik neprijetnosti in nasilja, ki se fantom in moškim dogajajo neprimerljivo redkeje. Cilj tega pa je z diskreditiranjem in omalovaževanjem deklet doseči njihovo utišanje in umik iz aktivnega spletnega življenja.

MIZOGINIJA V SPLETNIH VIDEOIGRAH

Mizoginija ali ženskosovražnost se na spletu ne kaže le v obliki komentarjev na forumih in člankih, ki napadajo zagovornice in zagovornike človekovih pravic žensk, ampak tudi v videoigrah. Raziskave (npr. Cote, 2017; Fox et al., 2014) so osvetlile kar nekaj pojavnih oblik tovrstnega sovražnega seksizma. Tako je npr. kot pravi igralec videoiger dojet zgolj belopolt, heteroseksualen moški, vsi ostali, ki ne ustrezajo tem kriterijem, pa so dojeti kot obrobneži. Igralke zato razvijajo številne strategije, da naredijo igranje spletnih videoiger znosnejše (npr. izogibanje igranja z neznanci, prikrivajo, da so ženske, prenehajo z igranjem, ne pokažejo vseh svojih igralskih spretnosti ali pa se odzivajo agresivno). Nekatere od teh strategij jim resda dajejo občutek vključenosti v svet igranja videoiger, a dejansko ne pripomorejo k odpravljanju dožemanja igralk kot drugorazrednih članic t. i. gamerske skupnosti ter k ustvarjanju spoštljivega igralnega okolja za vse.

Veliko ženskosovražnosti in seksizma je prisotnega tudi v vsebinah videoiger. Raziskave (npr. Perreault et al., 2018) so pokazale, da ženskim likom v videoigrah praviloma manjka globine, da so hiperseksualizirani, pomanjkljivo oblečeni, po-

osebljeni lepotni ideali, moški liki pa se pojavljajo pogostejše in so bolj dejavni. Sočasno videoigre (re)producirajo benevolentni seksizem – moški liki jasno izražajo zaščitništvo do žensk (ki potrebujejo svojega junaka, da jih odreši), ženske so prikazovane kot bolj nedolžne in moralne kot moški, izrazita je tudi heteroseksualna intimnost (moški je nepopoln brez ženske, ki jo obožuje).

Raziskave (npr. Simpson Beck et al., 2012) so pri moških (pri ženskah pa ne) pokazale pozitivno povezanost med igranjem videoiger, ki objektivizirajo ženske (liki striptizet, prostitutk) in vsebujejo prizore nasilja nad ženskami, in sprejemanjem mitov o posilstvu pri igralcih (npr. mit, da si veliko žensk na skrivaj želi, da bi bile posiljene). Dokazana je tudi povezava med igranjem videoiger s seksualiziranimi liki in normalizacijo spolnega nadlegovanja ter večjo verjetnostjo izvajanja spolnega nadlegovanja po končanem igranju (Dill et al., 2008; Yao et al., 2010, v Fox et al., 2014).

Ne smemo torej podcenjevati vpliva okolja: kulturna sprejemljivost in/ali izpostavljenost seksizmu in manifestacijam moči vpliva na vedenje ljudi in na verjetnost, da se nekdo obnaša seksistično in nadlegovalsko.

Primeri seksističnih strategij na spletu so:

- **pokroviteljski odnos (angl. *mansplaining*):** o tem govorimo, ko moški ženskam razlagajo svet s pretirano enostavnimi besedami, kot da so otroci, »da bodo lažje razumele«. Razlagajo stvari, ki jih pravzaprav vsakdo pozna, oz. tudi stvari, ki jih določena ženska očitno pozna. S tem se ne priznava znanja žensk in deklet, njihovi argumenti so na splošno ovrženi;
- **pretvarjanje, da je edina naloga žensk kuhanje in skrb za dom:** gre za odrekanje pravice ženskam, da izrazijo svoje mnenje, s tem, da se jih opozarja na preteklo vlogo v družbi (»pojdi raje kuhat«) in njihov domnevno nižji položaj v družbi;
- **telesno sramotenje** pomeni žaljenje druge osebe zaradi njenega telesa, na primer objava žaljivih/napadalnih in podlih pripomb glede

velikosti, teže ali videza osebe. Dekleta so veliko pogostejše tarča takšnega sramotenja kot fantje;

- **spolno sramotenje (angl. *slut-shaming*)** pomeni kritiziranje žensk in deklet, ki naj bi s svojim obnašanjem ali videzom kršila pričakovanja družbe glede primerne spolnega vedenja. Zaradi stila oblačenja ali načina življenja (zlasti spolnega) se jim pripisuje, da so »kurbe«. S tem seksističnim sramotenjem se jih ponižuje in diskreditira. Tako telesno kot spolno sramotenje sta strategiji za utišanje deklet na spletu. Tudi če gre pri spletnem pogovoru/debati za popolnoma drugačne teme, se pozornost obrne na njihovo telo in spolnost. Cilj je, da se ženske in dekleta počutijo nelagodno, se sramujejo in se umaknejo iz pogovorov;
- **merjenje vrednosti ženske s tem, koliko je privlačna za moške:** gre za obravnavo žensk in deklet, kot da so spolni objekti in ne osebe s svojim mnenjem in pravicami. S tem se ženske in dekleta postavlja v podrejen položaj in se jih reducira zgolj na njihovo seksualno dimenzijo. Cilj tega je diskreditacija njihovega mnenja, omejevanje izražanja žensk in deklet ter onemogočanje njihove aktivne participacije na spletu, v družbi;
- **grožnje s spolnim nasiljem in zastraševanje:** gre za poskus omejevanja svobode, podrejanje in poniževanje žensk in deklet na spletu prek zastraševanja s spolnim nasiljem, posilstvom. Cilj je umik ženske ali dekleta iz spletnih pogovorov, debat, omrežij, iger itn. Tak način je še posebej prisoten pri ustrahovanju žensk in deklet, ki igrajo spletne igre. Veliko se jih zaradi tega umakne iz teh spletnih skupnosti ali skrivajo svojo identiteto z moškim vzdevkom. Tako zastraševanje je zelo prisotno na spletu tudi proti ženskam v politiki in na drugih pomembnih položajih v družbi;
- **obdolževanje žrtve (angl. *victim-blaming*):** gre za valjenje krivde in odgovornosti za nasilje, ki jim je bilo povzročeno, na žrtve, iskanje razlogov, kaj so morda same naredile, da so izzvale nasilje nad sabo oz. celo česa niso naredile, da bi se nasilju izognile. Na primer: »Zakaj je objavljala take fotografije?« – »Saj sama provocira!« – »Zakaj je odgovarjala na komentarje, bolje bi bilo, da je tiho!« in podobno.

SEKSUALIZACIJA, PORNIFIKACIJA, OBJEKTIFIKACIJA ŽENSK IN DEKLET

Spletno nadlegovanje se dogaja v družbenem kontekstu, kjer razširjena kultura seksualizacije, mizoginije in homofobije pogosto ostaja neobravnavana, ugotavljata tudi Henry in Powell (2016). Naša družba, mediji, internet so prežeti s seksualizacijo, pornifikacijo in objektifikacijo žensk in deklet. Ženske in dekleta so predstavljena in obravnavana primarno kot spolno bitje, kot objekt, zreducirana zgolj na svojo seksualno dimenzijo. To ženske postavlja v podrejen položaj, kar vpliva tudi na normaliziranje in legitimiranje nasilja nad njimi.

Tudi v Svetu Evrope opozarjajo na nevarnost spolnih, seksualiziranih podob in objektifikacije žensk in deklet (in tudi moških in fantov) v medijih in oglaševanju, saj prispevajo k okolju, ki dopušča in trivializira »vsakdanji« seksizem. Temu se težko izognemo ob gledanju televizije, filmov, oglasov, igranju videoiger in seveda tudi

v pornografskih vsebinah, ki so na internetu laže kot kadarkoli dostopne otrokom in mladim.

Medijsko poročanje, ki se osredotoča na videz, obleko in obnašanje žensk, namesto na uravnoteženo, informirano diskusijo o njihovih stališčih in mnenjih, podcenjuje in banalizira ženske. V Svetu Evrope svarijo, da je digitalna doba v tem smislu še zaostila kritični drobnogled, pod katerega so podvržena ženska telesa, govor in aktivizem.

Priporočamo, da si več o seksualizaciji otrok (otročstva) in mladih preberete v naslednjih člankih:

1. Biti seksi je vrednota. (2014). Šolski razgledi. Dostopno na spletni strani: <http://www.solski-razgledi.com/clanek.asp?id=5060>
2. Seksualizirani otroci. (2013). Gre za povzetek spletnega dokumentarnega filma Sext up Kids, dostopen na spletni strani Zofijini ljubimci: <http://zofijini.net/seksualizirani-otroci/>

UDELEŽENI V SPLETNEM NASILJU NAD ŽENSKAMI IN DEKLETI

ŽRTEVE

Žrtev je ta, ki določi, ali je to, kar ji nekdo povzroča, nasilje. Temeljni kriterij za nasilje je tako lastna presoja prizadete osebe. Življenje brez nasilja je pravica vseh. Zaradi družbenih in psiholoških vzrokov, ki smo jih opisovali v prejšnjih poglavjih, žrtve nasilja zlahka zaidejo v zanje zelo škodljivo past občutkov sramu, krivde in prepričanja, da so z nečim izzvale nasilno vedenje do sebe. Zato je okrepitev žrtev in okolice v znanju o nedopustnosti in ničelni toleranci do nasilja ključnega pomena. Vsem mora biti nedvoumno jasno, da žrtev ni nikoli kriva in odgovorna za nasilje, ki ga doživlja.

Nekatere avtorice (Horvat, Lešnik Mugnaioni in Plaz, 2007) opozarjajo, da termin žrtev lahko napačno namiguje, da je oseba, ki nasilje doživlja, pasivna, povsem brez moči in energije, v resnici pa žrtev potrebuje veliko moči in iznajdljivosti, da preživi in se vsakodnevno sooča z nasiljem. Zato menijo, da bi bil ustrezen termin oseba z izkušnjo nasilja, a priznavajo termin žrtev zato, ker je enostavnejši, poznan in razširjen, a hkrati opozarjajo, da lahko z njegovo uporabo žrtve simbolno oslabimo v boju za življenje brez nasilja.

Nasilje, ki ga doživlja, povzroči pri žrtvi številne posledice, saj postopoma začne destruktivno vplivati na njeno življenje, spletno in socialno vključenost in zdravje.

ŽRTVE SPLETNEGA NASILJA DOŽIVLJAJO:

- sram,
- ponižanje,
- tesnobo,
- osamljenost,
- izločenost,
- breme,
- zaskrbljenost,
- jezo,
- strah,
- depresijo,
- samomorilne misli.

Izkušnje z delavnic Odklikni!, ki smo jih v okviru projekta po slovenskih osnovnih in srednjih šolah v šolskih letih 2018/2019 in 2019/2020 izvedli 180-krat, kažejo, da mladi prepoznavajo samo zelo resne in ekstremne odzive na spletno nasilje (npr. depresija, samopoškodovanje, samomor). Bolj subtilnih znakov, kot so žalost, slabo počutje, sram, zaskrbljenost, jeza, nespečnost, občutek osamljenosti, izločenosti, nepripadnosti, težave v šoli ne navajajo. To gre z roko v roki tudi s še vedno precej visoko toleranco do nasilja v naši družbi, kjer dejanj, ki nam povzročajo negativna občutja in počutja, ne dojemamo kot nasilje. Zato je pomembno mlade senzibilizirati tudi za prepoznavanje in priznavanje takih odzivov kot bistvenih in resnih. Naj jih ne jemljejo zlahka, saj so za žrtev pomembni in zaradi njih trpi ter potrebuje pomoč. Posledice spletnega nasilja so seveda lahko tudi zelo hude in uničujoče, za take primere mladi slišijo tudi iz medijev.

Kanadska raziskava med mladimi (Project Shift, 2015) je pokazala, da so velike razlike med oblikami nasilja, katerih tarče so na spletu fantje in katerih dekleta.

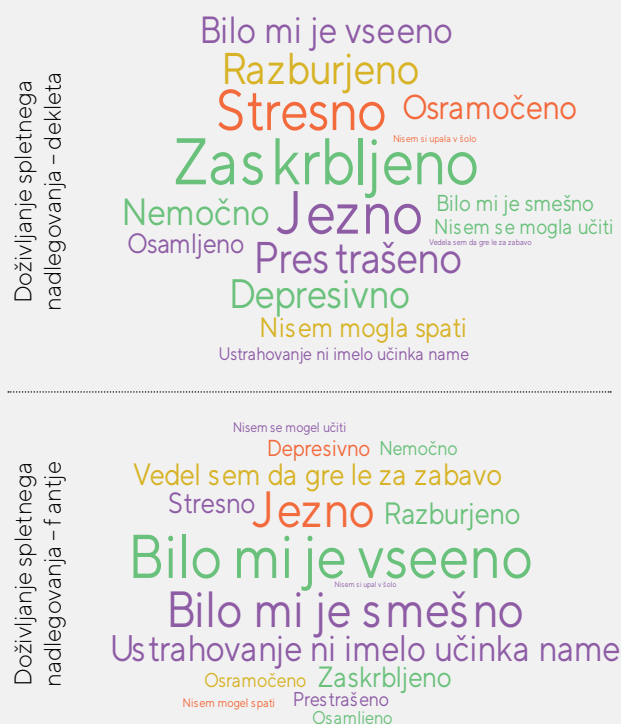
DEKLETA KOT TARČE ALI ŽRTVE SO NA SPLETU POGOSTEJE:

- napadene zaradi telesa, inteligence in sposobnosti (kaj zmorejo in česa ne),
- ocenjevane na podlagi videza, objektificirane,
- napadene, zasmehovane, nespoštovane, tarče zlobnih napadov,
- sramotene, spolno sramotene (zmerjane s cipo – angl. *slut-shaming*),
- manipulirane,
- poniževane,
- zatirane zaradi samozavestnega nastopa,
- zaustavljane pri izražanju idej in mnenj,
- nadlegovane ali izključene med igranjem spletnih iger (angl. *gaming*),
- tarče besnih napadov, če v spletni igri zmagajo,
- spolno nadlegovane,
- obsojane in kaznovane zaradi svojega obnašanja (npr. deljenja svojih golih slik),
- deležne groženj s posilstvom, umorom, drugim nasiljem,
- tarče povračilnih udarcev in maščevalnih dejanj (npr. če delodajalec pregleduje profile na družbenih omrežjih),
- resneje prizadete zaradi spletnega sovraštva (depresija in samomor),
- ustrahovane in prisiljene v določena vedenja in dejanja,
- etiketirane ali zasmehovane, če opozorijo na neprimerne komentarje (označene so na primer za sovražnice moških ali feministke brez smisla za humor ipd.),
- tarče dolgotrajnih incidentov.

FANTJE KOT TARČE ALI ŽRTVE SO NA SPLETU POGOSTEJE:

- trpinčeni, če jih drugi dojemajo kot »šibke«,
- zasmehovani, če uporabljajo spletne strani, omrežja, aplikacije, ki naj bi bile samo za dekleta,
- zasmehovani na podlagi svojih interesov, okusa ali stvari, ki jih počnejo in govorijo,
- deležni nesramnih ali neprimernih komentarjev o svoji mami ali družini,
- na splošno trpinčeni,
- žrtve spletnih prevar in napadov na digitalne naprave.

V raziskavi Odklikni! o spletnem nadlegovanju med slovensko osnovnošolsko in srednješolsko mladino, ki jo podrobneje predstavljamo v naslednjem poglavju, pa so se pokazale razlike med spoloma v doživljanju spletnega nadlegovanja. Medtem ko fantje spletnemu nadlegovanju, ki se jim zgodi, večinoma ne pripisujejo večjega pomena – jim je vseeno, smešno, so jezni –, dekleta doživljajo večje čustvene stiske – počutijo se zaskrbljeno, ježno, stresno ... V spodnji infografiki oz. besednih oblakih predstavljamo razlike med dekleti in fanti in njihovim odzivom na to, da so žrtev spletnega nadlegovanja. Odzivi, zapisani z večjimi črkami, pomenijo, da se je tako počutilo več odstotkov mladih, medtem ko odzivi v manjši pisavi pomenijo, da se je tako počutilo manj mladih.

POVZROČITELJI/-CE

Povzročitelj/-ica spletnega nasilja je tista oseba, ki izvaja nasilje in zlorablja svojo premoč. Pri spletnem nasilju je to lahko spretnost in veščina pri uporabi digitalnih tehnologij, družbena, psihična, spolna, fizična ali materialna premoč. Ključno je, da se zavedamo, da je odgovornost za nasilje vedno na strani tistega, ki ga povzroča, in da nasilje nikoli ni dopustno. Čeprav lahko razumemo vzroke, ki so povzročitelja/-ico pripeljali do nasilja, ga ne moremo v nobenem primeru odobravati in/ali dopuščati. Nihče nima pravice izvajati nasilja nad drugo osebo. Nasilje je nesprejemljivo. V nobenem primeru odgovor na nasilje z nasiljem ni ustrezen in ni prava rešitev. Vedno lahko najdemo druge načine reševanja ali pa poiščemo pomoč.

Tri vrste vzrokov za nasilje z vidika oseb, ki ga povzročajo:

- **tisti, ki se niti ne zavedajo, da izvajajo nasilje** – pri tem lahko gre za posledico socializacije in spolne stereotipe v družbi: od tega, da so ženske obravnavane kot manjvredne, je nasilje normalizirano in trivializirano (celo dojeta kot nedolžna zabava), do seksizma pri vzgoji, ker moškim ni dovoljeno izražanje čustev (»fantje ne jokajo«). To zatiranje lahko povzroči notranjo stisko oz. nemir, ki se izrazi z nasiljem;
- **tisti, ki se zavedajo, da povzročajo nasilje** – v takem primeru je psihičen motiv po navadi močna težnja po moči in dominantnosti, užitek v nadziranju drugih in želja, da se jim podrejujejo. Drug motiv lahko izvira iz družinske vzgoje, ki ji je manjkalo ljubezni in spoštovanja do otroka in preostro kaznovanje, zaradi česar otrok razvije sovražnost do okolja in zadovoljstvo ob povzročanju trpljenja drugim;
- **tisti, ki so bili sami žrtev** – žrtev spletnega nasilja začne tudi sama povzročati nasilje, da bi se maščevala za povzročeno trpljenje. V primeru spletnega nasilja je študija (Mishna et al., 2012) pokazala, da je tak motiv za nasilje pogost, in sicer med ženskami bolj kot med moškimi (v nasprotju z nespletnim nasiljem, kjer je več moških, ki prehajajo iz žrtve v povzročitelja).

V spodnjem desnem prikazu iz raziskave Odklikni! med slovensko osnovnošolsko in srednješolsko mladino je razvidno, da sta pri fantih najpogostejša razloga za nadlegovanje prek spleta to, da je nasilje zanje način zabave. Pri dekletih pa je najpogostejši razlog to, da so bile prej same žrtve ustrahovanja. Še vedno pa tesno sledita tudi ista vzroka kot pri fantih, da gre za način zabave.

SVOBODA GOVORA NI OPRAVIČILO ZA NASILJE

Tisti, ki nasilje povzročajo, v večini primerov ne argumentirajo stvarno, temveč skušajo nasprotnika zastrašiti z žalitvami in grožnjami in ga utišati. Na spletu veliko in pogosto objavljajo in so zato v očeh drugih videti močnejši in večji, kot so v resnici. Svoje neutemeljene komentarje pogosto zagovarjajo s trditvijo, da ima vsakdo pravico, da izrazi svoje mnenje. Vendar pa svoboda izražanja ne pomeni, da je legitimno verbalno poniževanje in žaljenje drugih. Svoboda izražanja nas mora predvsem zaščititi. Torej če so moderatorji/-ke platforme izbrisale sovražne komentarje, nima to nič opraviti s cenzuro. Pogosto se ljudje, ki povzročajo nasilje, počutijo manjvredne in si skušajo povečati samozavest oz. si izboljšati počutje z zaničevanjem in omalovaževanjem drugih.

RAZLIKE MED OBLIKAMI NASILJA GLEDE NA SPOL

Že omenjena raziskava med kanadskimi mladimi (Project Shift, 2015) je prikazala tudi razlike med oblikami nasilja, ki jih na spletu povzročajo fantje in dekleta.

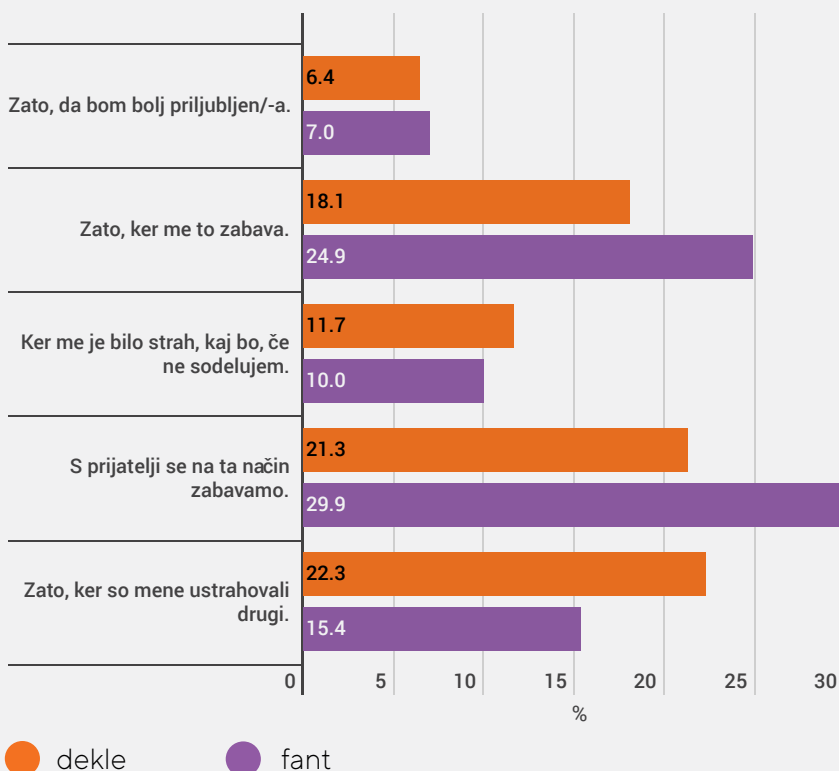
DEKLETA KOT POVZROČITELJICE SPLETNEGA NASILJA BOLJ VERJETNO:

- spletno ustrahujejo in sramotijo druge,
- so krute druga do druge,
- manipulirajo,
- so zlobne na spletu in zmerjajo druga drugo,
- razgaljajo slabosti svojih prijateljev,
- uporabljajo tehnologijo (raje kot osebno soočenje), da bi druga drugo prizadele,
- izvajajo spletne goljufije,
- opravljajo in širijo sovražne govore,
- izolirajo druge, prenehajo slediti nekomu na spletu (angl. *unfollow*) ali ga/jo odstranijo kot spletnega prijatelja/-ico (angl. *unfriend*).

FANTJE KOT POVZROČITELJI SPLETNEGA NASILJA BOLJ VERJETNO:

- uporabljajo seksističen in šovinističen jezik,
- delujejo tako, da dobijo, kar želijo,
- ne odgovarjajo, niso kaznovani za svoje obnašanje,
- so medsebojno solidarni, da bi zaščitili slabo vedenje drugih fantov,
- druge fante imenujejo »šibke«, »softiče«, »geje«,
- žalijo, zmerjajo, preklinjajo (usmerjeno v druge fante),
- nadlegujejo (tako fante kot dekleta),
- so nespoštljivi in nesramni do deklet,
- napeljujejo dekleta k spolnosti,
- pošiljajo dekletom neprimerna sporočila s spolno vsebino,
- zavračajo igranje spletnih iger z dekleti.

Zakaj si nekoga nadlegoval/-a?

Vir slike: Raziskava Odklikni! 2018

PRIČE

Priče spletnega nasilja nad ženskami in dekleti so vsi, ki na spletu opazijo nasilje nad ženskami in dekleti.

Finske raziskovalke in raziskovalci (Pušnik, 2012) so priče medvrstniškega nasilja razdelili na tri skupine:

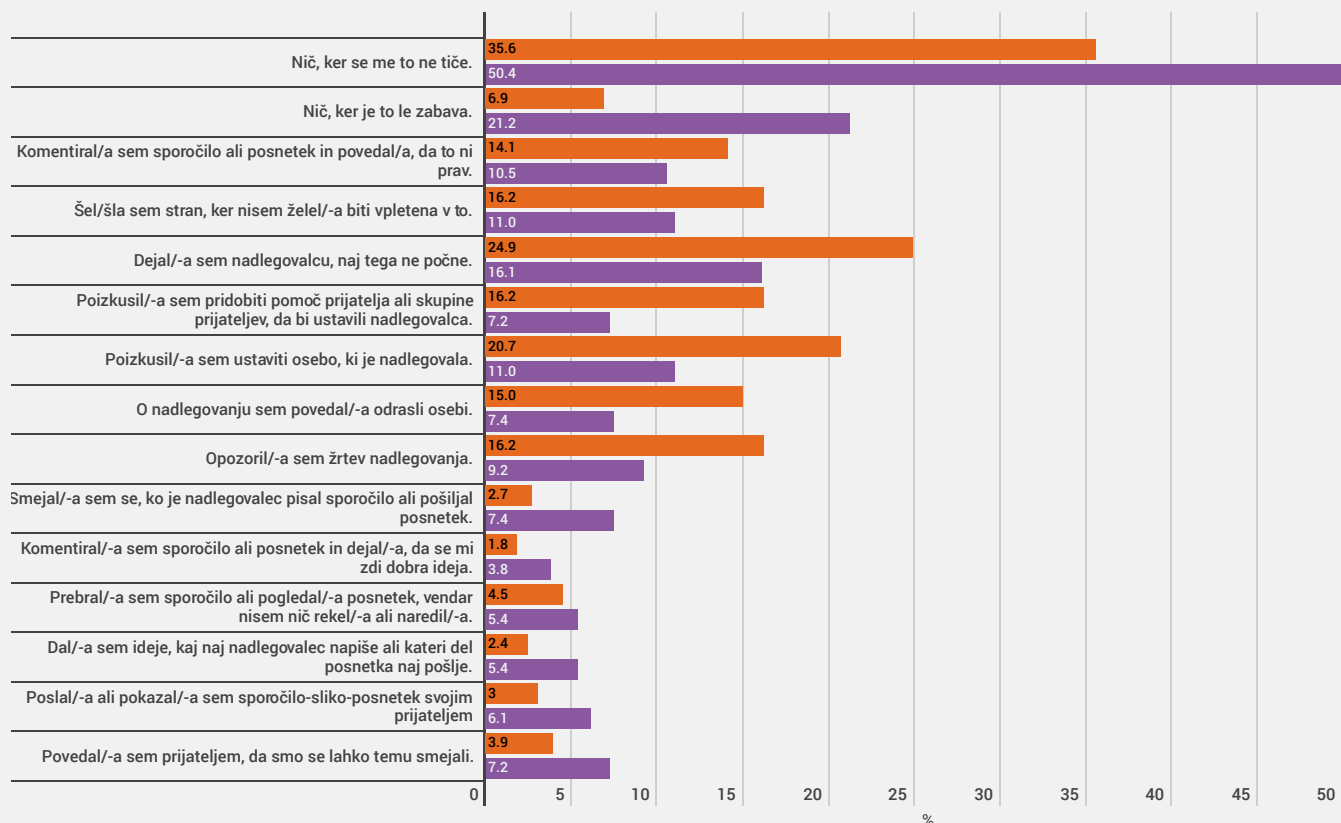
- ➔ **pasivne, ignorantske priče:** se držijo ob strani, ne reagirajo oz. se delajo, kot da ničesar ne opazijo. V tej skupini naj bi bilo 40 % deklet in 7 % fantov;
- ➔ **priče, ki spodbujajo:** podpirajo povzročitelje/-ice, jih spodbujajo z besedami, se posmehujejo žrtvi. V tej skupini naj bi bilo 37 % fantov in 1,7 % deklet;
- ➔ **priče, ki branijo:** branijo žrtev, jo tolažijo, pozivajo povzročitelja/-ico, naj neha, o dogodku obvestijo odrasle. Tu najdemo 30 % deklet in 4,5 % fantov.

Med pasivnimi pričami in pričami, ki branijo, je torej več deklet, med pričami, ki spodbujajo, pa je več fantov.

Priče sicer aktivno ne posegajo oz. ne izvajajo nasilja, a žrtve pogosto ne zaščitijo. Vzroki za takšno vedenje so po raziskavah različni:

- ➔ ne vedo, kako bi to naredili,
- ➔ strah jih je povzročitelja/-ice,
- ➔ ne želijo se izpostaviti,
- ➔ bojijo se položaj še poslabšati,
- ➔ ne zaupajo, da bodo odrasli ustavili nasilje, tudi če jim bodo povedali in iskali pomoč pri njih,
- ➔ slabe izkušnje iz preteklosti,
- ➔ menijo, da to ni njihov problem,
- ➔ nočejo tožariti,
- ➔ se ne želijo vmešavati, ker ne poznajo celotne predgodbe,
- ➔ se tiho identificirajo s povzročiteljem/-ico in drugo.

Kaj si storil/-a, če si bil/-a priča spletnemu nadlegovanju?

● dekle

● fant

Vir slike: Raziskava Odklikni! 2018

Podobno kot ugotavljajo finske raziskovalke in raziskovalci, je raziskava Odklikni! med slovensko osnovnošolsko in srednješolsko mladino pokazala (prikaz levo spodaj), da je več kot dvakrat več fantov kot deklet v skupini prič, ki spodbujajo nadlegovanje (smejal sem se, komentiral sem nadlegovanje kot dobro idejo, širil sem, da so se smejali še drugi). Med pričami, ki branijo žrtve, je prav tako kot na Finskem fantov precej (skoraj polovico) manj kot deklet. Medtem, ko se finska razmerja niso potrdila pri pasivnih, ignorantskih pričah, slovenski fantje se namreč nasprotno kot finški v večji meri kot dekleta vedejo na tak način (naredili niso nič, ker se jih to ne tiče ali zato, ker je to le zabava ipd.).

Manj pozitivnega vedenja med pričami nasilja na spletu

Narava vedenja prič pri spletnem ustrahovanju se lahko razlikuje od klasičnega ustrahovanja. Nekateri podatki (Pušnik, 2012) kažejo, da se priče spletnemu nadlegovanju pogosteje priključijo povzročiteljem/-icam kot pri klasičnem vrstniškem nasilju, saj pri tem ni treba biti posebej močan ali socialno spreten. Priče na spletu tudi težje opazijo trpljenje žrtve, saj žrtve in škode, ki se ji povzroča, ne vidijo, zato njeno stisko lažje odmislijo. Poleg tega priče pri spletnem ustrahovanju povzročitelju/-ici težje posredujejo neverbalne povratne informacije, z njihove strani je potrebno odločnejše ukrepanje. Opisano lahko zmanjša verjetnost pozitivnega vedenja prič pri spletnem ustrahovanju. Po drugi strani pa lahko fizična oddaljenost priče poveča pozitivno vedenje, saj se manj boji fizičnih povračilnih ukrepov.

Ključna vloga prič spletnega nasilja nad ženskami in dekleti

Izrednega pomena za preventivo in ukrepanje ob spletnem nasilju nad ženskami in dekleti je izobraževanje in ozaveščanje prič takega nasilja. Priče in njihov odnos do žrtve in nasilnih dejanj so pogosto ključnega pomena. Kako se kot skupnost odzovemo na spletno nasilje? Pasivnost, neodzivanje ali celo obsojanje žrtve in spolno sramotenje ter odobravanje, spodbujanje nasilja s strani prič lahko še bolj

uničujoče deluje na žrtev kot sama dejanja nasilja. Zgodbe in izkušnje žrtv, katerih intimni posnetki so bili deljeni na spletu, nam jasno kažejo, da so se znašle v brezizhodnem položaju (zaradi katerega so nekatere naredile samomor) samo zaradi odziva okolice, torej prič, na te posnetke. Če bi jim njihova okolica in skupnost dala podporo in jih ne bi zasramovala, etiketirala in zavračala, krivila za nasilje, bi bil njihov položaj mnogo lažji in bi lažje zopet našle pozitiven pogled na svojo situacijo in prihodnost. Poglejmo samo primer Amande Todd, ki je zamenjala nekaj šol, da bi ušla sramotenju zaradi svojih golih slik na spletu. A slike so ji povsod sledile in prav tako »slab« sloves zaradi njih. In povsod se je skupnost obrnila proti njej, dokler ni naredila samomora. V takih primerih ubija izločanje, linč množice (angl. *slut-shaming*) in ne sama zloraba. Priče nasilja ne smejo zapasti v obtoževanje žrtve, zato je ključno, da se vsi udeleženi zavedajo, da je razlog za nasilje vedno v povzročitelju ali povzročiteljici.

V kanadskem projektu Project Shift (2015) so udeleženci v raziskavi opisali naslednja dejanja podpore opazovalcev spletnega nasilja:

- ➔ postavili so se za druge, na primer v žrtnem imenu so prosili, naj povzročitelji/-ce ustavijo nasilje, odgovorili so na negativen komentar;
- ➔ objavili so pozitivne komentarje kot odgovor na negativne;
- ➔ ustvarili so pozitivna zavezištva za tiste, ki podpirajo nadlegovane prijatelje in prijateljice in delujejo skupaj;
- ➔ neposredno so napadli hinavsko obnašanje (npr. izpostavili nekoga, ki je drugim govoril, naj ne nadlegujejo, sam pa je izvajal nadlegovanje);
- ➔ niso hoteli postati del trenda, uprli so se pritiskom vrstnikov;
- ➔ zagotovili so podporo napadenim (npr. z delitvijo svojega nesoglasja s tem, kar je bilo rečeno o žrtvah).

RAZISKAVA ODKLIKNI! O SPLETNEM NADLEGOVANJU MED SLOVENSKO MLADINO

V okviru projekta Odklikni! je Fakulteta za družbene vede spomladi 2018 izvedla raziskavo o razširjenosti in prepoznavanju spletnega nadlegovanja med osnovnošolkami in osnovnošolci zadnjega triletja ter srednješolkami in srednješolci. V raziskavo je bilo vključenih 2991 učenk in učencev (49 % deklet) in 2173 dijakinj in dijakov (46 % deklet) iz vseh slovenskih regij. Spletno nadlegovanje je bilo v raziskavi opredeljeno kot oblika nadlegovanja prek mobilnih telefonov (sporočila, klici, video posnetki, fotografije), interneta (elektronska pošta, sporočila, klepetalnice, spletne strani) ali drugih oblik informacijsko-komunikacijske tehnologije, ko te nekdo žali, nadleguje, zasmehuje, ogroža in ustrahuje.

Med mladimi v Sloveniji je pojav spletnega nadlegovanja zelo pogost, saj je več kot polovica vseh mladih že doživela katero od oblik spletnega nadlegovanja, pri čemer pa so dekleta pogostejše žrtve.

55 %

osnovnošolk je že doživelo vsaj eno od oblik spletnega nadlegovanja.

49 %

osnovnošolcev je že doživelo vsaj eno od oblik spletnega nadlegovanja.

64 %

srednješolk je že doživelo vsaj eno od oblik spletnega nadlegovanja.

54 %

srednješolcev je že doživelo vsaj eno od oblik spletnega nadlegovanja.

Oblike spletnega nadlegovanja

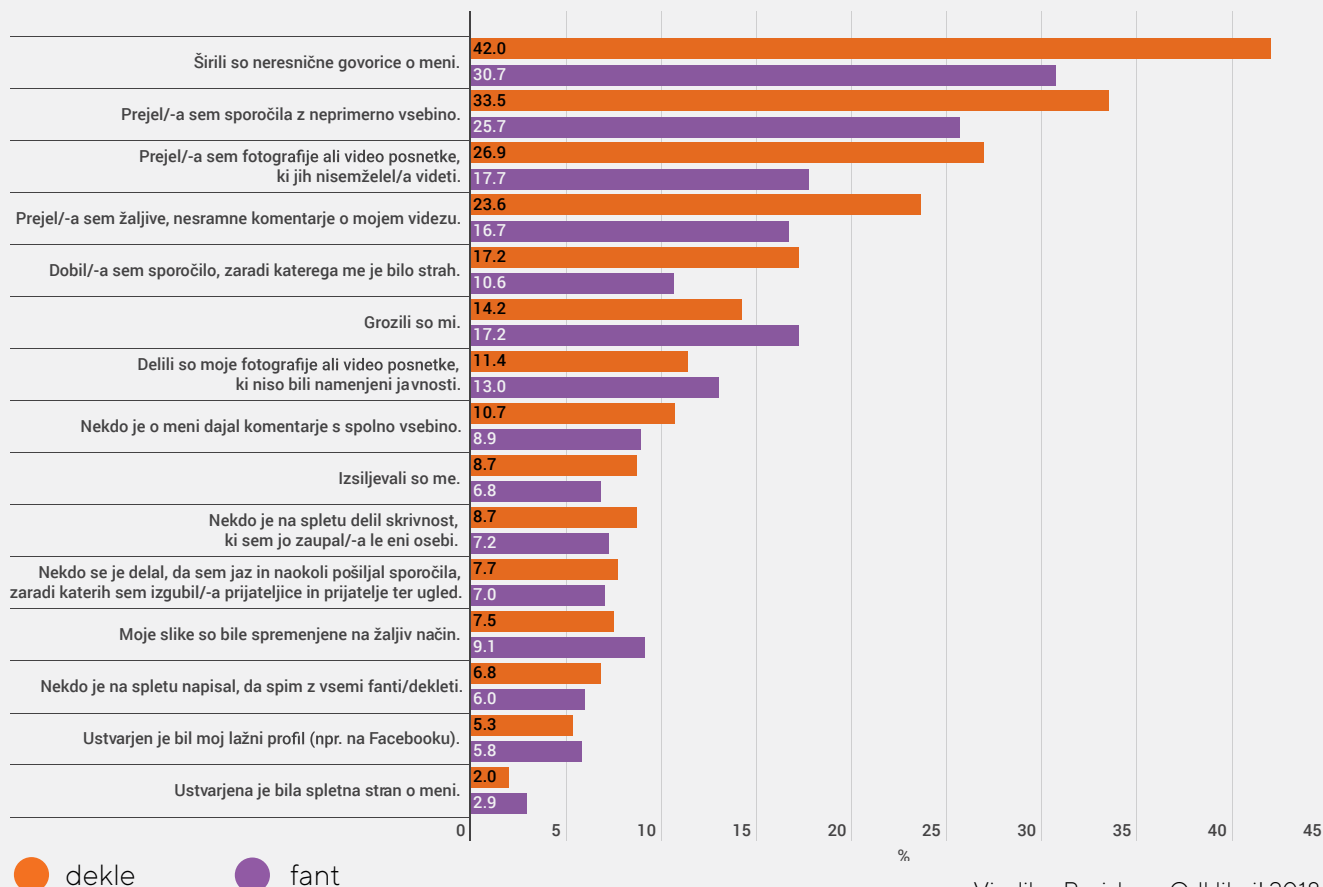
Dekleta pogosteje doživijo eno od oblik spletnega nadlegovanja tako v osnovni kot tudi srednji šoli. Najpogostejše oblike spletnega nadlegovanja so širjenje neresničnih govoric, prejem sporočil z neprimerno vsebino ter prejem fotografij ali posnetkov, ki jih prejemnik/prejemnica ni želel/-a videti, kot je razvidno v prikazu desno zgoraj.

Večino oblik spletnega nadlegovanja doživi več deklet kot fantov. Širjenje neresničnih govoric je tako doživelo 42 % deklet in 31 % fantov, prav tako je več deklet kot fantov prejelo sporočila z neprimerno vsebino (33,5 % proti 25,7 %), med dekleti je bilo 27 % takih, ki so prejele fotografije ali video posnetke, ki jih niso želele videti, med fanti je bilo takih 18 %. Velika odstopanja so bila tudi pri prejetanju »žaljivih, nesramnih komentarjev o mojem videzu« (23,6 % deklet proti 16,7 % fantov) in »sporočil, zaradi katerih me je bilo strah« (17,2 % deklet proti 10,6 % fantov).

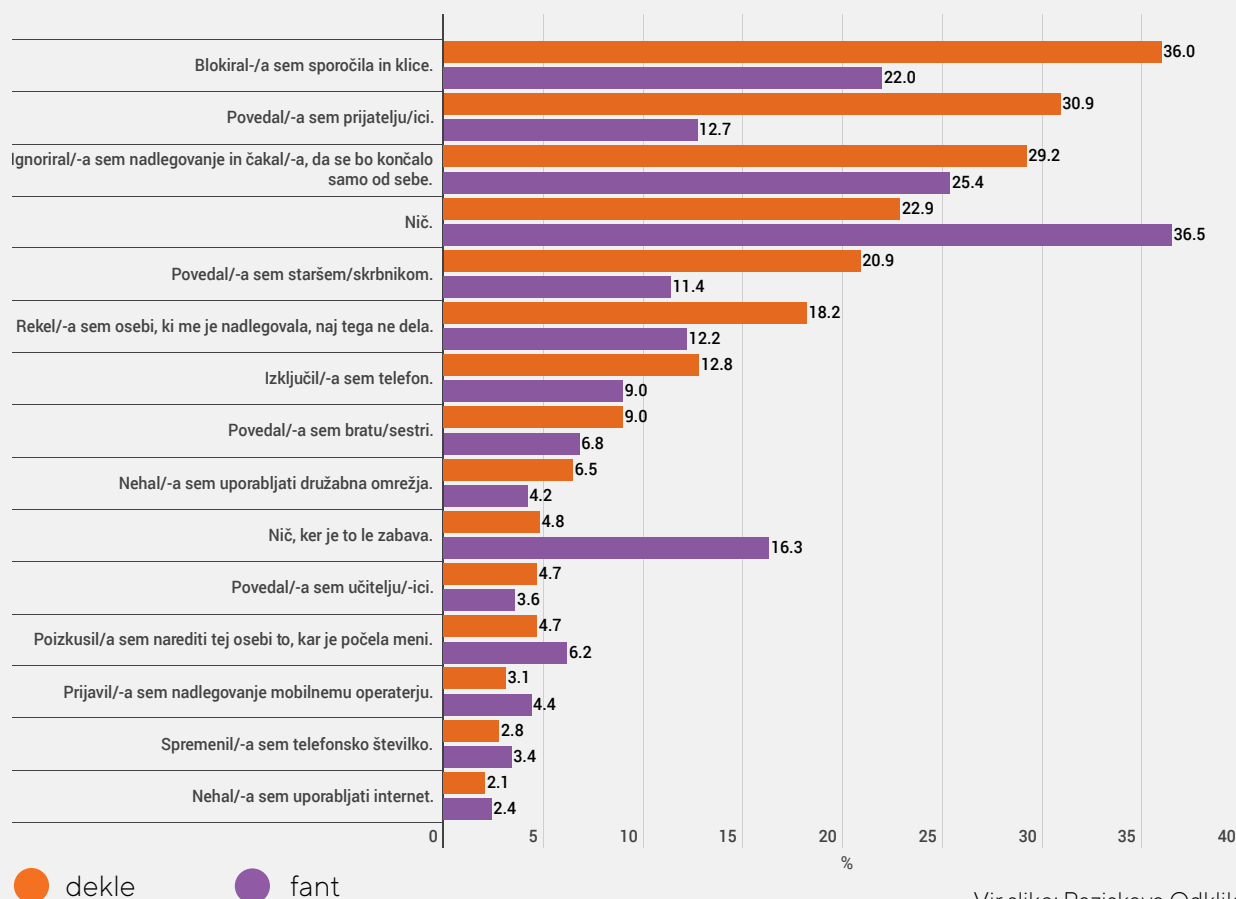
Odzivi žrtev na spletno nadlegovanje

Iz prikaza desno spodaj je razvidno, da se dekleta drugače kot fantje odzovejo na spletno nadlegovanje. Dekleta večinoma blokirajo sporočila in klice (36 %), povejo prijateljicam in prijateljem (31 %), prav tako jih skoraj tretjina (29 %) ignorira nadlegovanje in počaka, da bo minilo samo od sebe. Staršem oz. skrbnikom za nadlegovanje pove petina deklet in polovico manjši delež fantov (11,4 %). Med fanti je večina takih, ki ne naredijo ničesar (36,5 %, medtem ko se tako odzove le 22,9 % deklet), ignorirajo nadlegovanje in čakajo, da bo minilo samo od sebe (25 %), oz. ne storijo ničesar, ker menijo, da gre le za zabavo (16,3 %, medtem ko se tako odzove le 4,8 % deklet).

Oblike spletnega nadlegovanja

Kaj si naredil/-a, če si bil/-a žrtev spletnega nadlegovanja?

Doživljanje spletnega nadlegovanja pri žrtvah

Dekleta spletno nadlegovanje tudi doživljajo drugače kot fantje. Medtem ko fantje spletnemu nadlegovanju, ki se jim zgodi, večinoma ne pripisujejo večjega pomena, dekleta doživljajo večje čustvene stiske. V tabeli desno je razvidno, da se je zaradi nadlegovanja 35 % deklet počutilo zaskrbljenih, med fanti je delež takih polovico manjši (17 %). Podobno se dekleta (32 %) v primeru spletnega nadlegovanja veliko pogosteje kot fantje (17 %) počutijo pod stresom. Prav tako je več deklet kot fantov prestrašenih (13,6 %), nemočnih (11,2 %) in depresivnih (10,5 %). Fantje pa v veliko večji meri dojemajo nadlegovanje kot zabavo (18 %), se jim zdi smešno (28 %), jim je vseeno (34 %) ali pa pravijo, da spletno nadlegovanje nanje sploh nima vpliva (20 %).

Kako si se počutil/-a, ko si bil/-a žrtev spletnega nadlegovanja?	dekle	fant
Bilo mi je smešno	15,3%	28,2%
Bilo mi je vseeno	22,3%	33,7%
Osramočeno	20,5%	11,8%
Zaskrbljeno	34,9%	16,8%
Razburjeno	25,2%	17,5%
Prestrašeno	25,5%	11,9%
Osamljeno	17,3%	10,0%
Vedel/-a sem da gre le za zabavo	8,6%	17,9%
Nisem si upal/-a v šolo	9,5%	4,3%
Nisem mogla/mogel spati	17,1%	7,2%
Nemočno	22,4%	11,2%
Depresivno	23,7%	13,2%
Stresno	31,7%	16,7%
Jezno	32,5%	28,0%
Nisem se mogel/mogla učiti	14,4%	8,2%
Ustrahovanje ni imelo učinka name	13,6%	20,1%

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

Fantje so pogosteje tisti, ki nadlegujejo

Povzročitelji spletnega nadlegovanja so pogosteje fantje kot dekleta. V tabeli spodaj vidimo, da je med srednješolci kar 15 % takih, ki so v zadnjih dveh mesecih vsaj enkrat nekoga nadlegovali, vsako-dnevno pa je to počelo 4 % vprašanih fantov. Med osnovnošolci jih je sicer nekaj manj, še vedno pa je 12 % takih fantov, ki so nekoga nadlegovali prek mobilnega telefona ali spleta. Med dekleti je ta delež nižji – vsaj enkrat v zadnjih dveh mesecih je nekoga nadlegovalo 6 % osnovnošolk in 7 % srednješolk.

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

	Ali si ti v zadnjih dveh mesecih koga nadlegoval/-a prek mobilnega telefona ali interneta? (%)			
	Osnovnošolke	Osnovnošolci	Srednješolke	Srednješolci
V zadnjih dveh mesecih nisem nikogar nadlegoval/-a.	94,2 %	88,2 %	93,4 %	84,7 %
Nadlegoval/-a, a ne vsak dan.	5,2 %	8,9 %	5,6 %	11,0 %
Dogajalo se je vsak dan.	0,6 %	2,9 %	1,0 %	4,3 %

Zakaj pride do spletnega nadlegovanja?

Mladi, ki so že izvajali spletno nadlegovanje, to v največji meri počnejo zato, ker se jim zdi zabavno ali se s prijatelji na ta način zabavajo (pri fantih je slednje najpogostejši razlog, da so nadlegovali). Kot vidimo v zgornji tabeli desno, je tako odgovorilo več kot polovica (55 %) fantov in 39 % deklet. Fantje v precejšnji meri to počnejo tudi zaradi pritiska okolice (ker to počnejo drugi – 14 %, pri dekletih je takih le 5,3 %) dekleta pa zato, ker so njih ustražovali drugi (22 %), kar je za dekleta tudi najpogostejši razlog za spletno nadlegovanje (pri fantih je ta delež 15,4 %).

Kako se na spletno nadlegovanje odzovejo priče?

Kot vidimo v spodnji tabeli desno, se odstotki med fanti in dekleti precej razlikujejo. Največ (kar polovica) fantov ne naredi ničesar, ker so prepričani, da se jih to ne tiče. Tako je odgovorilo tudi največ deklet, vendar kljub temu le dobra tretjina. Nadalje petina fantov ni storila ničesar, ker so prepričani, da je bilo nadlegovanje le zabava. Pri dekletih pa povsem drugače sledijo odzivi branjenja žrtev (četrtna deklet je dejala nadlegovalcu, naj tega ne počne, petina jih je poskusila ustaviti osebo, ki je nadlegovala, 16,2 % jih je opozorilo žrtev nadlegovanja, 14,1 % jih je napisalo komentar, da to ni prav) ter iskanja pomoči (16,2 % jih je poskusila pridobiti pomoč prijateljev, 15 % pa jih je poiskalo pomoč odrasle osebe). Prav tako 16,2 % deklet ni naredilo ničesar, ker se niso želele vpletati.

Pri vseh odzivih branjenja žrtev spletnega nadlegovanja in iskanja pomoči so deleži fantov, ki so to storili, občutno manjši od deležev deklet. Še največ fantov, pa še to le šestina, je dejala nadlegovalcu, naj tega ne počne. Nasprotno pa so deleži fantov občutno večji od deležev deklet v odzivih, ki jih lahko kategoriziramo kot spodbujanje spletnega nadlegovanja. Pri vseh tovrstnih odzivih je vsaj dvakrat več fantov kot deklet, ki bi ravnali tako.

Zakaj si nadlegoval/-a druge prek spleta?	deklet	fant	skupaj
Zato, ker to počnejo tudi drugi.	5,3%	14,4%	19,7%
Zato, da bom bolj priljubljen/-a.	6,4%	7,0%	13,4%
Ker me je bilo strah, kaj bo, če ne sodelujem.	11,7%	10,0%	21,7%
Zato, ker me to zabava.	18,1%	24,9%	43,0%
S prijatelji se na ta način zabavamo.	21,3%	29,9%	51,2%
Zato, ker so mene ustražovali drugi.	22,3%	15,4%	37,7%

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

Kaj si storil/-a, če si bila priča nadlegovanju nekoga prek spleta?	deklet	fant
Nič, ker se me to ne tiče.	35,6%	50,4%
Nič, ker je to le zabava.	6,9%	21,2%
Komentiral/a sem sporočilo ali posnetek in povedal/a, da to ni prav.	14,1%	10,5%
Šel/šla sem stran, ker nisem želel/-a biti vpletena v to.	16,2%	11,0%
Dejal/-a sem nadlegovalcu, naj tega ne počne.	24,9%	16,1%
Poizkusil/-a sem pridobiti pomoč prijatelja ali skupine prijateljev, da bi ustavili nadlegovalca.	16,2%	7,2%
Poizkusil/-a sem ustaviti osebo, ki je nadlegovala.	20,7%	11,0%
O nadlegovanju sem povedal/-a odrasli osebi.	15,0%	7,4%
Šel/šla sem do osebe, ki je bila žrtev nadlegovanja in jo opozorila.	16,2%	9,2%
Smejal/-a sem se, medtem ko je nadlegovalec pisal sporočilo ali pošiljal posnetek.	2,7%	7,4%
Komentiral/-a sem sporočilo ali posnetek in dejal/-a, da se mi zdi dobra ideja.	1,8%	3,8%
Prebral/-a sem sporočilo ali pogledal/-a posnetek, vendar nisem nič rekel/-a ali naredil/-a.	4,5%	5,4%
Dal/-a sem ideje, kaj naj nadlegovalec napiše ali kateri del posnetka naj pošlje.	2,4%	5,4%
Poslal/a ali pokazal/a sem sporočilo-sliko-posnetek mojim prijateljem	3,0%	6,1%
Povedal/-a sem prijateljem, da smo se lahko temu smejali.	3,9%	7,2%

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

Manjka pogovor o spletnem nadlegovanju

Mladi se sicer zelo redko pogovarjajo o spletnem nadlegovanju, najpogosteje pa se o tem pogovarjajo s prijatelji in prijateljicami (enkrat ali dvakrat na mesec), podobno tudi s starši, najredkeje pa se o tem pogovarjajo z učiteljicami ali drugimi strokovnimi delavkami v šoli.

Podrobnejši rezultati raziskave Odklikni! bodo dostopni v ločenem poročilu, ki bo na voljo ob zaključku projekta.

Kako pogosto se s kom pogovarjaš o spletnem nadlegovanju?	Se ne pogovarjam.	Sem se pogovarjal/-a enkrat ali dvakrat.	Pogovarjam se dvakrat ali trikrat na mesec.	Približno enkrat na teden.	Večkrat tedensko.
S starši	41,50 %	32,80 %	11,60 %	4,70 %	9,30 %
S prijatelji	38,50 %	26,10 %	14,80 %	7,00 %	13,70 %
Z učitelji ali drugimi strokovnimi delavci v šoli	49,40 %	30,80 %	12,10 %	4,20 %	3,60 %

Vir tabele: Raziskava Odklikni! 2018

PREPREČEVANJE SPLETNEGA NASILJA NAD ŽENSKAMI IN DEKLETI

Za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti lahko strokovnjaki in strokovnjakinje, ki delate z mladimi, delujete na treh področjih. Eno je razvijanje empatije in čuječnosti mladih pri uporabi spleta. Drugo je okrepitev mladih z nasveti za preventivno ravnanje in zaščito na spletu. Tretje pa je ozaveščanje in izobraževanje mladih o problematiki spletnega nasilja zaradi spola in izobraževanje za preseganje spolnih stereotipov in predsodkov v obliki delavnic, kot jih ponujamo tudi v učnem načrtu za izvedbo delavnic Odklikni! ob tem priročniku.

EMPATIJA IN ČUJEČNOST

Zavedanje sebe, svojih občutkov (čuječnost) in prepoznavanje občutkov drugih (empatija) sta ključnega pomena za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti in tudi prepoznavanja in ukrepanja, ko se tako nasilje že dogaja. Oboje lahko razvijamo, »natreniramo«.

Čuječnost pomeni biti povsem prisoten/-na v trenutku. Pomeni zavedati se, kaj razmišljamo, kaj govorimo/pišemo, kako se počutimo, kakšna čustva nas preplavljajo (veselje, sreča, jeza, ljubosumnost ...), kaj si želimo. Pomembno je, da se občutkov »samo« zavedamo in jih ne ocenjujemo, ne delimo na »dobre/slabe«, brez presojanja, brez kritike.

Empatija pa pomeni sposobnost zaznavanja čustvenega stanja druge osebe oz. sposobnost vživljanja v situacijo drugih. Zaradi empatije pomagamo in skrbimo za druge. Stopnja vživljanja v čustvena stanja drugih je odvisna od mnogih dejavnikov, med katerimi igrata ključno vlogo genetska predispozicija in vzgoja. V primeru spletnega nasilja empatija pomeni, da pomislimo, kako se počuti druga oseba, ki je nadlegovana, kako bi se počutila naša sestra/mama/teta/prijateljica, če bi se to dogajalo njej, in kako bi se počutili mi, če bi bili mi sami žrtev spletnega nasilja.

SPODBUJANJE EMPATIJE PRI MLADIH

Na spletu se mladi srečujejo z veliko moralnimi in etičnimi odločitvami, ki jim jih zunaj spleta ni treba sprejeti. S širjenjem možnosti za druženje, povezovanje, izobraževanje, dostop do informacij in deljenje vsebin, ki jih omogoča splet, se širijo tudi možnosti za maščevanje, izločanje, širjenje sovraštva, obrekovanje ter druge zlorabe in nepravde določitve.

Starejše otroke lahko spodbujamo, da se bolj aktivno vživijo v občutja drugih ljudi. To se lahko nanaša na dejanske situacije, lahko pa vključuje tudi hipotetične scenarije in dejavnosti igranja vlog.

Pomembno je, da mlade naučimo ravnati empatično tudi takrat, ko je težko, npr. ko so jezni, prestrašeni ali preprosto samo lačni. Otrokom pomagajmo prepoznati čustva, naučimo jih, da jih predvidijo in znajo z njimi ravnati, npr. da si vzamejo čas, predno se odzovejo, se izognejo uporabi močno čustvenih besed, jeze ne potlačijo, temveč jo izrazijo na način, ki ne škoduje drugi osebi ali okolici.

Mlade naučimo opaziti, katere so tiste navede, stališča in situacije, ki jih lahko odvrnejo od občutka empatije do drugih. To so lahko tudi spolni stereotipi in predsodki, ki nam zamaglijo občutek empatije do sočloveka in nas usmerijo v razmišljanje, da je nasilje nad določeno družbeno skupino lahko upravičeno oz. normalno. Na spletu lahko deluje kot zaviralec empatije tudi to, da težje prepoznamo čustva drugih, saj barve glasu, izraza obraza, govori-ce telesa ne vidimo. Zato je zelo pomembna ustrezna raba emotikonov, ki pokažejo, v kakšnem tonu je nek stavek mišljen in kako se počutimo v zvezi z njegovo vsebino. Isti stavek z različnimi emotikoni ima lahko popolnoma različne pomene.

Nekaj načinov, kako na spletu ravnati empatično in čuječno:

- ➔ Ne pozabi, da so ljudje, s katerimi se pogovarjaš in igraš na spletu, resnični ljudje. Tudi če jih ne poznaš osebno, si predstavljalj, da oseba sedi zraven tebe, preden poveš ali vtipkaš karkoli.
- ➔ Počakaj. Ne odzovi se takoj. Ko se zgodi nekaj, kar te jezi, si vzemi nekaj časa, da prvi naval jeze ali strahu zbledi.
- ➔ Če zmoreš, se pogovori osebno in ne na spletu. Ne pozabi, da ljudje na spletu težje zaznajo, kako se počutiš, zato lahko dogodek hitro preraste v dramo.
- ➔ Pogovori se s prijatelji/-cami in družino o tem, kako se počutiš. (Otroci vztrajno trdijo, da je za rešitev spletnega konflikta dovolj, da jim nekdo prisluhne in jih sliši.) Če ne moreš govoriti z nekom, ki ga poznaš, pokliči telefonsko številko za pomoč npr. TOM telefon, SOS telefon ...
- ➔ Svoje skupine sledilcev/sledilk oz. spletnih prijateljev/-ic ne prosi za pomoč. Raziskave so pokazale, da prejem velike količine sporočil s podporo močno ojača čustvo jeze in lahko povzroči dramo in zaostri konflikt.
- ➔ Pozornost usmeri v to, kaj čutiš! Dobre odločitve je težko sprejeti, ko smo besni, prestrašeni ali užaljeni. Če ti srce divje utripa ali če imaš občutek tesnobe, je bolje, da se za nekaj časa odklopiš z interneta in nadaljuješ, ko se telo in čustva pomirijo.
- ➔ Razmisli o posledicah, preden postaneš del problema.

PREVENTIVA IN ZAŠČITA

Za preprečevanje spletnega nasilja nad ženskami in dekleti je ključno tako, da mladi sami na spletu ravnajo etično in odgovorno kot tudi, da znajo splet uporabljati varno in se ustrezno zaščititi.

Otrokom in mladim lahko pomagamo k etičnemu obnašanju na spletu tako, da jih naučimo spoštovati sebe in druge.

SPOŠTOVANJE MEJA NA SPLETU

Spoštovanje meja se začne že pri sebi. Če poznam svoje meje in znam kritično preceniti, kaj mi je všeč in kaj ne, kaj hočem in česa nočem, je večja verjetnost, da bom spoštoval tudi meje drugih. Dekleta je treba usposabljalati za zmožnost presoje spletnih komentarjev, dejanj, ki so jih deležna. Vprašajo naj se, kaj jim sporočajo, ali so v skladu z njihovimi vrednotami, prestopajo njihove meje, jim povzročajo škodo ali so sploh še zakonita. In prav tako je treba krepiti njihovo sposobnost razmišljanja o možnih odzivih in njihovih potencialnih posledicah za pomoč pri odločanju, kako ravnati v različnih situacijah spletnega nasilja.

ZDRAVI ODNOSI NA SPLETU

Z mladimi se moramo pogovarjati o nezdravih vzorcih obnašanja v odnosih: ljubosumju, nenehnem nadzoru, posesivnosti, prečkanju meja zasebnosti in intimnosti druge osebe. Pod ključniki #ljubezen-temeljinaspoštovanju, #nasiljemedzmenkanjem, #vserezendapomenine lahko na Facebook strani Društva SOS telefon najdete zanimive videe na to temo.

Zelo uporaben vir je tudi spletna stran projekta #PravilaDejtanja, s katero v socialnem marketingu iz principa ozaveščajo dekleta o nesprejemljivosti nasilja med dejtanjem.

DIGITALNA PRAVILA DEJTANJA

(Vir: www.praviladejtanja.si)

- ➔ Fant ne sme izrabljati tehnologije za to, da te zalezuje ali te nadzira.
- ➔ Fant ne sme čakirati tvojega telefona, elektronske pošte ali družbenih omrežij brez tvojega vedenja in dovoljenja.
- ➔ Fant ne sme od tebe zahtevati gesel za dostop do teh omrežij.
- ➔ Fant ne sme objavljati neokusnih objav o tebi na svojih ali tvojih profilih.
- ➔ Fant ti ne sme ves čas, ko nista skupaj, pošiljati sporočil in zahtevati, da mu odgovarjaš nanja.
- ➔ Fant te ne sme ves čas klicati, če tebi ni do tega.
- ➔ Fant ne sme zahtevati od tebe, da mu pošiljaš svoje razgaljene fotografije.

SPOŠTOVANJE ZASEBNOSTI IN INTIMNOSTI NA SPLETU

Mlade moramo naučiti, da pomislijo na ljudi, ki so na fotografijah ali video posnetkih, ki jih objavljajo ali dajejo v skupno rabo. Vprašajo naj se, ali imajo dovoljenje oseb na sliki. Kako se bodo osebe počutile, če bodo posnetki objavljeni? Ali je na posnetku kaj, kar jim bo povzročilo skrbi ali nelagodje? Kaj se lahko zgodi, če bo nekaj, kar objavijo ali delijo, deljeno širše, kot so pričakovali? Kaj če objavo vidijo starši, učiteljice in učitelji, prijatelji in prijateljice, dekleta ali fantje oseb, ki so na sliki? Mladi so vsakič, ko od nekoga prejmejo intimen ali neprimeren posnetek, soočeni z odločitvijo, ali bodo objavo delili in kako jo bodo delili. Na žalost pri tem pogosto zanemarijo etičnost posledic svoje odločitve in pričakujejo, da jim bodo drugi povedali, če ne želijo, da se posnetki ali informacije delijo. Pravzaprav pa je pot obratna in morajo sami pridobiti izrecno privolitev.

VSE RAZEN JA JE NE

Pri spolni vzgoji oz. pogovorih o spolnosti z mladimi je treba poudarjati, da je tudi na internetu nujno pridobiti privolitev, preden začneš s pogovori, dejanji spolne vsebine in narave. Mlade moramo naučiti spoštovanja intimnosti tudi na spletu.

NIČELNA TOLERANCA DO NASILJA

Do nagajivosti in šal na spletu smo pogosto tolerantni. Kdaj je šala dejansko smešna in kdaj je to pravzaprav samo žalitev ali seksizem? Pomembno je, da znamo začutiti, prepoznati, kdaj nekaj ni več »nedolžna« šala, ampak se lahko stopnjuje do sovražnih komentarjev, trolanja in groženj, kar je za žrtev boleče. Vprašajmo se: Ali je bilo to neprimerno? Ali je bila to samo neumna šala ali je že sovražni komentar? Mladi naj pomagajo tudi svojim prijateljem in prijateljicam, da spletni konflikti ne bodo ušli izpod nadzora.

Zmanjševanje tolerance do nasilja je še posebej pomembno pri fantih. V Odklikni! raziskavi med slovenskimi mladimi so dojemanje spletnega nasilja kot način zabave s prijatelji fantje navajali kot najpogostejši dejavnik za to, da so izvajali spletno nasilje. Skoraj tretjina je to navedla kot razlog, na-

slednja četrtina pa je kot vzrok svojega početja navedla »ker me to zabava«. Tukaj se odpira veliko prostora za delo s fanti in spreminjanje njihovih stališč, vrednot in odnosa do nasilja.

ODKLIKNI!

ETIČNI KODEKS OBNAŠANJA NA SPLETU:

1. Spoštujem meje drugih, tudi na internetu!
2. Vse razen JA je NE (vprašam, poslušam, spoštujem)!
3. Prepoznam spletno nasilje in vem, da ima resne posledice!
4. Zavedam se stereotipov in dekleta in fante obravnavam enako!
5. Če doživljam nasilje, znam reči NE. Pravico imam postaviti se zase!
6. Če opazim, da se nasilje dogaja drugim, to odločno obsodim in podprem žrtev!
7. Razvijam čuječnost in krepim empatijo do sebe in drugih ter ne povzročam nasilja!
8. Znam in ni me sram poiskati pomoč.

NASVETI ZA ZAŠČITO NA SPLETU

Pomembno pri dajanju nasvetov o zaščiti na spletu je, da z njimi (nehote) ne valimo odgovornosti za nasilje na žrtev. Seveda je pomembno, da mlade naučimo zaščititi samega sebe, svoje zasebnosti na spletu, vendar je hkrati enako ali še pomembneje, da jih naučimo, kako naj spoštujejo tudi druge in njihovo zasebnost na spletu. Če ponazorimo z analogijo iz nespletnega sveta: veliko bolje kot učiti dekleta, naj ne nosijo mini kril, je učiti fante o spoštljivih odnosih, pridobivanju privolitve za spolna ravnanja in podobno.

Kako varno uporabljati internet?

(povzeto po www.safe.si):

1. Ustrezno zaščititi naprave, ki jih uporabljaš, s požarnim zidom, protivirusnimi programi itd. in jih redno posodabljaš.
2. Previdno z deljenjem svojih osebnih in kontaktnih podatkov (domači naslov, telefonska številka, e-naslov, na katero šolo hodiš ...) na spletu. Osebnih podatkov drugih oseb na spletu ne objavljaš.

3. Ne objavljalj svojih intimnih fotografij niti kakršnihkoli fotografij drugih oseb brez njihove izrecne privolitve.
4. Gesla so skrivnost! Uporabljalj varna (zapletena) gesla, pogosto jih menjaj in jih ne zaupaj niti najboljšemu prijatelju/-ici, fantu/dekletu. Prav tako ne zahtevaj od drugih, da v znak prijateljstva, zaupanja s teboj delijo svoja gesla.
5. Spoštuj pravila lepega in spoštljivega vedenja na spletu. Nasilje, nadlegovanje in žaljivi govor so tudi na internetu nedopustni.
6. Ne srečuj se z neznanci s spleta in tudi na spletu zelo previdno komuniciraj z ljudmi, ki jih ne poznaš v živo.
7. Občasno opravi preizkuse zasebnosti na spletu, preveri svoje nastavitve, poguglaj se in opazuj svoje profile kot nekdo drug.
8. Poišči pomoč (pri starših, v šoli ipd.), če te kdo nadleguje ali če naletiš na neprimerno vsebino na spletu.

OZAVEŠČANJE IN IZOBRAŽEVANJE

Spletno nasilje nad ženskami in dekleti je družbeni in ne zasebni problem posamezne ženske ali dekleta. Zaradi prepričanja, da je nasilje zasebni problem, se o njem pogosto molči, kar dela nasilje še bolj nedostopno in tabuizirano. Tako ostaja še naprej sprejemljivo in legitimno. Če nasilje potiskamo v zasebnost, se o njem ne govori. Molk je glavni razlog za zakrivanje problema pri okolici in žrtvi. Žrtev ima pogosto občutke sramu ali pa je prepričana, da je (vsaj delno) sama odgovorna za doživeto nasilje. Zato je zelo pomembno, da je okolica ozaveščena in kakršnokoli obliko nasilja prepozna in o njej spregovori.

Na Twitterju se je na iniciativo ameriške vlogerke hrvaških korenin Kristine Kuzmic začelo gibanje #OutThem, kjer ženske objavljajo seksistična, zalezovalska, nadlegovalna sporočila in slike, ki jih dobivajo od moških na spletu, straneh za zmenkanje, na družbenih omrežjih in podobno. Namen gibanja je dvojen:

- ➔ da se javno izpostavi povzročitelje nasilnih dejanj in komunikacij na spletu,
- ➔ da ženske zlorabah, ki jih doživljajo na spletu, niso več tiho.

Splošni diskurz o nasilju odraža predsodke in mite o nasilju, ki preprečujejo učinkovito preganjanje kaznivih dejanj in preventivno delovanje. Potrebna je sprememba tradicionalnih vrednot in stališč ter nenehno razbijanje mitov in stereotipov v zvezi z družbenim položajem in vlogo žensk! Treba se je zoperstaviti patriarhalnim družbenim vzorcem, ki ženske potiskajo v podrejeno vlogo in s tem legitimirajo nasilje nad njimi. Le z zagotavljanjem enakosti žensk in moških lahko učinkovito preprečujemo nasilje nad ženskami.

Šole in mladinski centri imate možnost za učenje pravičnih obravnav in enakih možnosti ne glede na spol prek programov za preprečevanje nasilja ter ozaveščanja otrok o negativnih učinkih stereotipov in predsodkov.

Raziskava DeSmet et al. (2016) je na primer pokazala, da med drugim informativni dnevi v šoli o varni rabi interneta pozitivno vplivajo na vedenje pri nasilju. Zato je treba spletno nasilje nad ženskami in dekleti obravnavati tudi v okviru šole in drugih organizacij, ki se ukvarjajo z mladimi, in za izboljšanje vedenja pri uporabi pristop, ki čim bolj vključuje tudi starše in splošno javnost. Na tem mestu znova poudarjamo pomembnost dela s fanti o teh tematikah, saj raziskava Odklikni! jasno kaže, da so stališča fantov tako v osnovni kot srednji šoli do nasilja zelo tolerantna (to je zabava, tako se zabavam s prijatelji, smešno mi je, vseeno mi je) pa naj si bodo v vlogi žrtve ali povzročitelja spletnega nasilja.

UČNI NAČRT ZA IZVEDBO DELAVNIC ODKLIKNI!

V okviru projekta Odklikni! Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti je bil v namen izobraževanja in ozaveščanja mladih pripravljen tudi učni načrt za izvedbo delavnic Odklikni!. Namenjen je stroki, ki dela z mladimi, predvsem šolskim ter mladinskim delavkam in delavcem. Vsebuje informacije in pojasnila o vzrokih, oblikah, posledicah in ukrepanju ob spletnem nasilju zaradi spola.

Namen učnega načrta je usposobiti in opremiti stroko z znanjem in orodji:

- ➔ za izvajanje delavnic in pogovor z mladimi o spletnem nasilju zaradi spola,

- ➔ za predajanje znanja mladim o prepoznavanju spletnega nasilja nad ženskami in dekleti in o posledicah takega nasilja,
- ➔ za ozaveščanje (potencialnih) udeležencev in udeleženk v spletnem nasilju za pravilno ravnanje preprečevanja in pomoči žrtvam.

Učni načrt je v elektronski obliki na voljo na spletni strani:

<http://odklikni.enakostspolov.si/o-projektu/>

Kako lahko delujemo proti spletnemu nasilju nad ženskami?

- ➔ Znanje, ozaveščenost in informiranost nam pomagajo prepoznavati in preprečevati spletno nasilje nad ženskami.
- ➔ Proti spletnemu nasilju spregovorimo na glas! Doma, v družbi, v šoli, na delovnem mestu. Ozaveščajmo, prepričujmo in zagovarjajmo svoja stališča proti nasilju.
- ➔ Ne reproducirajmo stereotipov in vedenj, ki diskriminirajo ženske, ter zagovarjajmo in si prizadevajmo za enakovreden položaj žensk v družbi.

UKREPANJE OB SPLETNEM NASILJU NAD ŽENSKAMI IN DEKLETI

NASVETI IN UKREPI PO POSAMEZNIH SKUPINAH UDELEŽENIH

V nadaljevanju najdete nasvete za ustrezno ukrepanje v primeru, da je nekdo žrtev, priča ali povzročitelj/-ica spletnega nasilja nad ženskami in dekleti.

KAKO LAHKO UKREPA ŽRTEV?

Za žrtev je najpomembneje, da se zaveda, da ni v nobenem primeru kriva ali kakorkoli odgovorna za nasilje, ki se ji dogaja, ter da ima pravico postaviti mejo in živeti brez nasilja!

Žrtvi spletnega nasilja ne smemo nikoli kot rešitev predlagati, da se odklopi, umakne z interneta. To ima namreč za žrtev zelo slabe posledice, saj jo socialno izolira, zaradi tega lahko zamudi različne priložnosti (izobraževanje, zabava, zaposlitev itd.). V današnjem času je nemogoče in popolnoma nerealno imeti tako možnost za rešitev problema spletnega nasilja, saj gre bolj za kazen in dodatno viktimizacijo žrtve.

- **POSTAVI MEJE.** Ko ti ni prijetno, postavi mejo. Nasilje ni naravna nesreča, ki te doleti. Na povzročitelja ali povzročiteljico lahko vplivaš. Pomembno je, da deluješ asertivno. To pomeni, da se jasno postaviš zase in svoje pravice, ne da bi s tem posegal v pravice druge osebe.
- **ZAHTEVAJ, DA POVROČITELJ/-ICA PRENEHA.** Jasno povej, kaj te moti, in zahtevaj, da s tem preneha. Raziskave so pokazale, da taka reakcija naleti na najboljši odziv. Na primer: »Ne piši takih stvari o meni. Nehaj!« – »Ne objavlaj mojih slik. Izbriši slike, ki si jih objavil/-a«. Lahko izraziš tudi svoja čustva: »Počutim se žalostno in jezno, ker se mi posmehuješ prek spleta. Prosim, da tega več ne delaš.«

- **ODGOVORI S HUMORJEM.** Raziskave so pokazale, da odgovor na šaljiv, humoren način v nekaterih primerih spletnega nasilja učinkuje koristno, razelektri napetost in preseneti, razoroži povzročitelja/-ico nasilja.
- **BLOKIRAJ, PRIJAVI.** Nasilje prijavi tam, kjer se ti dogaja – na družbenem omrežju, v forumu, aplikaciji. V nekaterih primerih je potrebna tudi prijava na policijo. Blokiraj spletne stike, ki te žalijo, zalezujejo, neželjeno s teboj navezujejo stik.
- **POVEJ, POIŠČI POMOČ.** Ne bodi tiho. To, da si žrtev, ne pomeni, da si šibka. Poišči pomoč na spletu ali zunaj njega. Povej prijateljem, družini, učiteljem. Lahko pokličeš tudi na Tom telefon 116 111. Dobro je, da svoje dejanje napoveš. Na primer: »Če me ne nehaš zmerjati, bom poiskala pomoč učiteljice.«

KAKO LAHKO UKREPA PRIČA?

Kot že napisano, so priče izredno pomembni udeleženci v spletnem nasilju nad ženskami in dekleti. Če je njihov odziv pozitiven, lahko tudi dejanja spletnega nasilja izgubijo svojo moč in vpliv na žrtev.

- **PODPRI ŽRTEV.** Žrtvi lahko izraziš podporo javno ali v zasebnih sporočilih. Povej ji, da si opazil/-a, da je žrtev nasilja in da ta dejanja obsojaš in ji želiš stati ob strani.
- **PODAJAJ POZITIVNE KOMENTARJE.** Če je nekdo tarča žaljivih komentarjev, lahko ti podaš pozitiven komentar in izpostaviš, kaj ti je na njej, njenih slikah, osebnosti, obnašanju, dosežkih ipd. vseh. Postavi se na stran žrtve.
- **JASNO OBSODI VSAKO NASILJE.** Če vidiš, da se dogaja spletno nasilje, lahko tudi sam povzročitelju/-ci nasilja napišeš/rečeš, da se ti to ne zdi primerno. Posebej fantje, zavedajte se, da nasilje ni zabavno, ni smešno in ni samo šala. Nasilje je resno in zaradi njega

žrtev trpi. Zato ga ne dopuščajte med svojimi prijatelji, sošolci, ampak ga jasno in glasno obsodite. Če so ljudje tiho, se nasilje normalizira. Na primer: če sošolec tebi in skupini fantov pošlje/pokaže golo sliko svojega dekleta, mu reci, da se ti to ne zdi v redu in da je to zloraba. Povsod, kjer si priča nasilju, ozaveščaj, prepričaj in zagovarjaj svoja stališča proti nasilju.

- SPREGOVORI, POIŠČI POMOČ. Če se kot priča bojiš poseči v nasilje na spletu, saj ne želiš tudi sam postati tarča nasilja, poišči pomoč. Povej odrasli osebi, ki je vredna zaupanja, kaj se dogaja.

KAKO LAHKO UKREPA POVZROČITELJ/-ICA?

Zelo pomembno za vse, ki delate z mladimi, je zavedanje, da je tisti, ki povzroča nasilje, prav tako potreben pozorne obravnave in pomoči kot žrtev. Če se osredotočamo samo na to, da bo prenehal z nasilnimi dejanji, zamudimo priložnost, da bi mu pomagali na poti k odpravljanju vzrokov za takšno vedenje. Samo na tak način lahko zagotovimo, da se nasilje ne bo nadaljevalo.

- RAZVIJAJ ČUJEČNOST. Opazuj sebe in svoje telo v vsaki situaciji. Bodi pozoren na svoje odzive na to, kar se dogaja okrog tebe. Kaj v tebi sproža potrebo po nasilnem vedenju do druge osebe? Kako to čutiš v telesu? Lahko napetosti poskušaš sprostiti na kakšen bolj sprejemljiv način, npr. da tolčeš po blazini, na vso moč tečeš na mestu, kričiš na ves glas v naravi ali v blazino?
- RAZVIJAJ EMPATIJO DO SEBE IN DRUGIH. Empatija je nekaj, kar lahko razviješ. To je razumevanje in sprejemanje sebe in drugih. Nihče ni popoln. Tak kot si, si v redu, in tudi drugi so v redu taki, kot so. Če se sprejemamo in razumemo, lahko sobivamo brez nasilja.
- POIŠČI POMOČ. Nasilje pogosto izvira iz težav osebe, ki nasilje izvaja. Če problemov in določenih situacij ne znaš reševati drugače kot z nasiljem, je nujno, da si poiščeš

pomoč oz. svetovanje. Verjemi, da lahko prideš do tega, da boš lahko ravnal/-a bolje in boš sam/-a s sabo veliko bolj zadovoljen/-a.

PRIJAVA INCIDENTA POLICIJI

PRIJAVITVENA DOLŽNOST

145. člen Zakona o kazenskem postopku

»Vsi državni organi in organizacije z javnimi pooblastili so dolžni naznaniti kazniva dejanja, za katera se storilec preganja po uradni dolžnosti, če so o njih obveščeni ali če kako drugače zvedo zanje.«

91. člen Zakona o socialnem varstvu, 2. odstavek

»Organi ter zavodi in druge organizacije, ki pri svojem delu ugotovijo ogroženost otroka, mladoletnika ali osebe, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, so dolžni o tem obvestiti center za socialno delo na svojem območju.«

6. člen Zakona o preprečevanju nasilja v družini

(1) Organi in organizacije (državni organi, nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb in drugi izvajalci storitev na področju socialnega varstva, zdravstva, vzgoje in izobraževanja, organi lokalnih skupnosti) ter nevladne organizacije, ki pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo, razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivga dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

(2) Vsakdo, zlasti pa strokovni delavci oz. delavke v zdravstvu ter osebe vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov in socialnih zavodov ter izvajalci vsebin za otroke v športnih in kulturnih združenjih, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti, takoj obvesti center za socialno delo, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je žrtev nasilja otrok ali oseba, ki zaradi osebnih okoliščin ni sposobna skrbeti zase.

V primerih, ko je bilo zaznano neprimerno ravnanje na spletu (neprimerna oz. sporna objava), je o zadevi priporočljivo obvestiti tudi policijo. V določenih primerih bo policija ugotovila, da ne gre za prekršek ali kaznivo dejanje, bo pa v skladu s pooblastili obveščala ustrezne strokovne službe, institucije in družbe (centre za socialno delo, šole, zdravstvo, tožilstvo, družbo Facebook ipd.) in izvedla druge ukrepe, ki so pomembni pri zaznavanju in preprečevanju različnih oblik spletnega nasilja.

Kazniva dejanja, storjena preko spleta, ki se preganjajo po uradni dolžnosti ali na predlog oškodovane osebe, so razpršena v posameznih členih Kazenskega zakonika (KZ-1). Širše gledano, je spletno nasilje nad ženskami in dekleti lahko zajeto v več kaznivih dejanjih npr.:

- zalezovanje (134. a člen KZ-1),
- neupravičeno slikovno snemanje (138. člen KZ-1),
- zloraba osebnih podatkov (143. člen KZ-1), kot je npr. kraja identitete ali objava posnetka ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez njene privolitve;
- spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (173. člen KZ-1),
- pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene (173.a člen KZ-1),
- prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1),
- izsiljevanje (213. člen KZ-1) itd.

ČE SO ŽRTVE MLADOLETNIKI

V primerih, ko so žrtve mladoletne osebe, gre predvsem za naslednja kazniva dejanja:

- prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen KZ-1),
- spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (173. člen KZ-1),
- pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene (173. a člen KZ-1),
- izsiljevanje (213. člen KZ-1), npr. izsiljevanje z

intimnimi posnetki za finančno korist ali drugo premoženjsko korist,

- v kombinaciji s kaznivim dejanjem izsiljevanja (213. člen KZ-1) lahko v skrajnih primerih pride tudi do napeljevanja k samomoru in pomoči pri samomoru (120. člen KZ-1).

Za kazniva dejanja (z znaki nasilja) na škodo mladoletnih oseb je predviden pregon po uradni dolžnosti (15. a člen KZ-1).

Spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let (4. odstavek 173. člena) in pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene »grooming« (173. a člen)

Slovenska zakonodaja obravnava spletno pridobivanje za spolne namene »grooming« v 173. a členu KZ-1 in določa kaznivost za tistega, ki osebo, mlajšo od petnajst let, prek digitalnih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom, da bi z njo spolno občeval ali storil kakšno drugo spolno dejanje ali zaradi izdelave materiala s seksualno vsebino. Da je spletni grooming obravnavan kot kaznivo dejanje, morajo nagovarjanju slediti konkretna dejanja za uresničitev srečanja.

Spletno nagovarjanje za spolne namene »grooming« je torej kaznivo, če sta izpolnjena dva pogoja:

- žrtev je mlajša od petnajst let (oseba, ki je starejša od petnajst let, lahko sama pristane na spolnost, zato grooming z osebami, ki so starejše od petnajst let, ne more biti kaznivo dejanje),
- nagovarjanju morajo slediti konkretna dejanja, ki bi lahko omogočila srečanje.

Določba 173. a člena določa, da gre dejansko za srečanje v živo med storilcem in žrtvijo oz. konkretizacijo k srečanju (npr. dogovor o določitvi časa in kraja srečanja, razpoznavni znaki za njuno srečanje ipd.). Če med novačenjem oz. pridobivanjem osebe, mlajše od petnajst let, storilec doseže, da nastanejo sporni posnetki, potem bo prišlo do samostojnega kaznivega dejanja po 176. členu KZ-1, v okviru katerega bo zajeto tudi predhodno dejanje/ravnanje storilca. Če je prišlo npr. med srečanjem do neposrednega spolnega stika

med storilcem in žrtvijo, mlajšo od petnajst let, bo to dejanje opredeljeno kot hujše kaznivo dejanje *spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let*, po 173. členu KZ-1, ki vključuje tudi predhodno ravnanje storilca.

V primeru, ko ni bila uporabljena informacijsko-komunikacijska tehnologija med storilcem in žrtvijo, bi pa storilec prizadel spolno nedotakljivost mladoletne žrtve (mlajše od petnajst let), lahko gre tudi za kaznivo dejanje po četrtem odstavku 173. člena KZ-1.

Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva (176. člen)

Posnetki spolnih zlorab otrok so vsakršna oblika upodobitev spolne zlorabe mladoletnih oseb. To so lahko slikovni in video posnetki, lahko pa so tudi v besedilni, zvočni ali kakšni drugi obliki. Za vsakim posnetkom je torej prisotna spolna zloraba otroka.

Kaznivost gradiva, ki vključuje spolno izkoriščene mladoletne osebe, obravnavata 2. in 3. odstavek 176. člena Kazenskega zakonika:

(2) Kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, prekorčitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zapornom od šestih mesecev do osmih let.

(3) Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, proizvede, razširi, proda, uvozi, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo ali pridobi dostop do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.

Storilec/-ka je lahko odrasla ali mladoletna oseba starosti med 14 in 18 let, ki:

- ➔ izdeluje posnetke zlorab otrok ali/in
- ➔ poseduje posnetke zlorab otrok ali/in
- ➔ posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in
- ➔ namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Pri navedenih kaznivih dejanjih je pomembno, da ukrepamo takoj, da identificiramo žrtev zlorabe in ji zagotovimo ustrezno zaščito in pomoč ter da identificiramo in uvedemo postopek zoper storilca/-ko. V primeru, da se žrtev odloči za prijavo oz. ovadbo, je priporočljivo, da jo spremlja (odrasla) oseba, ki ji zaupa. Ovadba se poda državnemu tožilstvu, lahko pa tudi policiji ali sodišču, ki sta ovadbo dolžna sprejeti in poslati pristojnemu državnemu tožilcu/tožilki.

ČE SO ŽRTVE ODRASLI

V primerih, ko so žrtve polnoletne osebe, gre predvsem za kazniva dejanja:

- ➔ zalezovanje (po 134. a členu KZ-1),
- ➔ neupravičeno slikovno snemanje (po 138. členu KZ-1),
- ➔ zloraba osebnih podatkov (6. odstavek 143. člena KZ-1), kadar nekdo javno objavi posnetke ali sporočila druge osebe s seksualno vsebino brez privolitve te osebe in s tem huje prizadene njeno zasebnost,
- ➔ izsiljevanje (po 213. členu KZ-1) in druga kazniva dejanja.

Preiskava večine teh kaznivih dejanj se začne na predlog oškodovane osebe oz. njene zakonite zastopnice/zastopnika.

UKREPI POLICIJE PO PRIJAVI KAZNIVEGA DEJANJA

V primeru, da so podani razlogi za sum storjenega kaznivega dejanja, mora policija ukreniti vse, kar je potrebno, da se izsledi storilec/-ka kaznivega dejanja, da se odkrijejo in zavarujejo sledovi kaznivega dejanja in predmeti in da se zberejo vsa obvestila, ki utegnejo biti dokaz v kazenskem postopku.

Policija bo začela s postopkom preiskovanja domnevnega kaznivega dejanja (ukrepanje policije je odvisno od posameznega primera), ki obsega:

- ➔ zbiranje obvestil in zavarovanje digitalnih dokazov (preiskava elektronske naprave, pridobivanje podatkov od ponudnikov internetnih storitev in aplikacij);
- ➔ zavarovanje elektronskih podatkov (sledí), ki so bili uporabljeni za storitev kaznivega dejanja (npr. v primerih, kadar gre za storjeno dejanje s pomočjo mobilne aplikacije WhatsApp, Snapchat ipd., se od žrtve oz. uporabnika/-ce pridobi elektronska naprava – osebni računalnik, prenosni telefon. V primeru, če gre za mladoletne osebe, se zaseg predmetov opravi s privolitvijo staršev/skrbnikov);
- ➔ mednarodno sodelovanje z organi pregona v drugih državah (neposredno sodelovanje in izmenjava informacij, podatkov in dokazov) in sodelovanje z drugimi institucijami in družbami v Sloveniji in tujini;
- ➔ zaščito oškodovanke (možnost izreka ukrepa prepovedi približevanja določeni osebi, kraju ali območju, 60. člen ZNPPol);
- ➔ zaščito mladoletne žrtve (vključitev CSD, ki nudi nadaljnjo oskrbo in ustrezno psihološko in drugo potrebno obravnavo ter tudi ustrezno integracijo v varno življenjsko okolje);
- ➔ izvajanje identifikacijskih postopkov (angl. *victim identification process*), identifikacijo oseb, ki so na posnetkih (oškodovanka in storilec/-ka), ter kraja kaznivega dejanja;
- ➔ izvajanje hišnih in osebnih preiskav pri osumljencu in zaseg elektronskih naprav, s katerimi je bilo storjeno kaznivo dejanje, morebitno opravljanje ogleda kraja kaznivega dejanja ipd.;
- ➔ omejitev gibanja (prijetje) osumljenca/-ke in policijsko pridržanje do največ 48 ur;
- ➔ policijsko zaslišanje osumljenca/-ke;
- ➔ vložitev kazenske ovadbe ob utemeljitvi suma storitve kaznivega dejanja;
- ➔ v hujših primerih tudi privedbo osumljenca/-ke pred preiskovalnega sodnika ali sodnico, ki odloča o nadaljnjem postopku in lahko zoper njega ali njo odredi pripor.

NASVETI POLICIJE ŽRTVAM

Naslednje informacije so zelo pomembne za zaščito žrtve in nadaljnji postopek preiskovanja kaznivih dejanj:

- ➔ Shranite dokaze in jih NE IZBRIŠITE (dokazi so lahko fotografije, video posnetki, komentarji, e-pošta ipd.). Na dokaze napišite datum, čas objave in po potrebi ime oz. psevdonim (vzdevki ter skrivna in umetniška imena) avtorja/-ice in morebiten spletni naslov URL, kjer se posnetek ali pogovor nahaja.
- ➔ Dokazno gradivo lahko shranite na več načinov:
 - naredite in shranite posnetek zaslona (Print Screen – shranite in nato natisnite ali shranite spletne vsebine, npr. Shrani kot/Save as),
 - naredite posnetek z mobitelom, fotoaparatom,
 - spletne vsebine shranite s pomočjo spletnih storitev (arhiviranje, izvoz zgodovine uporabe) oz. jih natisnite (vključeni naj bodo datum in čas objave, URL-naslov),
 - pri e-pošti je poleg vsebine za potrebe nadaljnje identifikacije pomembno tudi zaglavje elektronskih sporočil, iz katerih je razviden IP-naslov (View header in nato natisni).
- ➔ Shranite tudi ostale povezave, kamor je bil posnetek ali pogovor razširjen oz. posredovan (tudi zaradi morebitnih ostalih udeležencev kaznivega dejanja).
- ➔ Shranite čim več podatkov o domnevnem storilcu/-ki v času komunikacije (npr. Facebook profil, ime oz. vzdevek, ki ga uporablja, imena profilov na drugih računih, kjer je prisoten, ipd.).
- ➔ Po ustreznem zavarovanju elektronskih podatkov lahko od ponudnika storitev zahtevate umik oz. odstranitev posnetka ali komunikacije s spleta (treba je najti vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja, npr. na socialnih omrežjih, kot so Facebook, Youtube, Twitter, Instagram ...). Ponudniku storitev sporočite, da je na njihovi platformi na posnetku (mladoletna) oseba, ki ga ni sama objavila, prav tako ta oseba ni soglašala z objavo spornega posnetka ali pogovora.

- Za pomoč pri odstranitvi spornega posnetka ali pogovora se lahko obrnete tudi na Točko za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu Spletno oko, Točko osveščanja o varni rabi interneta – Safe.si, Varni na internetu ali SI-CERT, kjer vam bodo pomagali z nasveti odstranjevanja spornih posnetkov ali pogovorov.
- Vedno prekinite komunikacijo, kadar pride do izsiljevanja, groženj, in izsiljevalcu ne odgovarjate.
- Prijavite na policijo (s seboj prinesete čim več zbranih informacij in dokazov).
- Informacije glede zaščite pred nadaljnjimi zlorabami najdete na spletnih povezavah: www.policija.si, www.varninainternetu.si, www.safe.si, www.spletno-oko.si, www.cert.si ipd.
- Če želite pomagati policiji pri raziskavi in odkrivanju kriminalnih dejanj, če veste, kje so sledi storilca/-ke ali predmetov, ki bi dokazovali njegovo/njeno dejanje, in če želite pri tem ostati anonimni, lahko pokličete na anonimni telefon Policije 080-1200. Podlaga za začetek predkazenskega postopka je lahko tudi nepodpisana (anonimna) ovadba ali ovadba, v kateri je ovaditeljica/ovaditelj lažno naveden/-a (psevdonimna).

KAM PO POMOČ?

- **Točka ozaveščanja o varni rabi interneta Safe.si:** www.safe.si
- **TOM telefon za otroke in mladostnike:** 116 111, www.e-tom.si
- **Točka za prijavo sovražnega govora in posnetkov spolnih zlorab otrok na internetu Spletno oko:** <https://www.spletno-oko.si>
- **Društvo za nenasilno komunikacijo:** <https://www.drustvo-dnk.si/>
- **Društvo SOS telefon:** <http://www.drustvo-sos.si/>
- **Logout Center pomoči pri prekomerni rabi interneta:** www.logout.si
- **Varni na internetu:** www.varninainternetu.si
- **SI-CERT, nacionalni odzivni center za kibernetско varnost:** www.cert.si
- **Informacijski pooblaščenec:** www.ip-rs.si
- **Policija**
Več informacij na spletnih straneh policije:
 - Nasilje nad vrstniki: <https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/427-nasilje-nad-vrstniki>
 - Ne postanite tarča spletnega izsiljevanja z golimi posnetki ali fotografijami: <https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/78867-izsiljevanje-preko-spleta-in-druabnih-omreij>
 - Starši in otroci, zavarujte se pred zlorabami na internetu: <https://www.policija.si/index.php/sl/preventiva-/kriminaliteta/6020-stari-in-otroci-zavarujte-se-pred-zlorabami-na-internetu-policija-svetuje>

Pomembno: lokacije spletnih strani se lahko spremenijo. V tem primeru vtipkajte opis problema.

LITERATURA IN DODATNO BRANJE

O NASILJU NAD ŽENSKAMI:

- ➔ Društvo za nenasilno komunikacijo
 - <https://www.drustvo-dnk.si>
 - Publikacije: <https://www.drustvo-dnk.si/zelite-izvedeti-vec/publikacije.html>
- ➔ Društvo SOS. Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja: <https://drustvo-sos.si/wp-content/uploads/2019/08/prirocnik-za-deloz-zenskami-in-otroki-z-izkusnjo-nasilja.pdf>
- ➔ Zloženka Nasilne zveze so brez veze: https://www.drustvo-dnk.si/images/publikacije/2019-nasilne_zveze_so_brez_veze.pdf
- ➔ Zavod UP: <https://zavod-up.si/si/nasilje-nad-zenskami-v-druzini/>
- ➔ Mirovni inštitut. Pregled zakonodaje, raziskovanja z vidika spola in medijev ter področje zaposlovanja v medijski industriji na primeru novinarskega poklica: http://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2016/03/SOA_SPOLMED.final_.pdf
- ➔ Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. Nasilje nad ženskami – opredelitev pojmov in kratka predstavitev problematike: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/druzina/NASILJE_NAD_ZENSKAMI-za_spletno_stran.pdf
- ➔ Lešnik Mugnaioni, Doroteja: Kakšna je terminologija na področju obravnave nasilja nad ženskami in otroki? http://www.drustvo-sos.si/uploads/datoteke/Doroteja%20Le%C5%A1nik%20Mugnaioni_KAK%C5%A0NA%20JE%20TERMINOLOGIJA%20NA%20PODRO%C4%8CJU%20OBRAVNAVE%20NASILJA%20NAD%20%C5%BDENSKAMI%20IN%20OTROKI.pdf

SEKSIZEM IN SPOLNI STEREOTIPI:

- ➔ Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti
 - Projekt Aktivni.Vsi! Smernice za odpravljanje stereotipov in krepitev enakosti žensk in moških: http://mddsz.arhiv-spletisc.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/enake_moznosti/AktivniVsiSmernice.pdf
 - Projekt Aktivni.Vsi! <http://aktivni-vsi.enakostspolov.si/>
 - Smernice za spolno občutljivo rabo jezika: https://www.ki.si/fileadmin/user_upload/datoteke-splosno/Projektna_pisarna/PLOTINA/smernice_web.pdf
- ➔ Gradiva in spletne strani Sveta Evrope na temo enakosti spolov
 - Spletna stran akcije Sveta Evrope »Stop Sexism« (2019): <https://www.coe.int/en/web/human-rights-channel/stop-sexism>
 - Priporočila Sveta Evrope za preprečevanje in boj proti seksizmu (2019): <https://www.coe.int/en/web/genderequality/combating-and-preventing-sexism>
 - Spletna stran Sveta Evrope o enakosti spolov: <https://www.coe.int/en/web/genderequality>
 - Spletna stran Sveta Evrope za boj proti spolnim stereotipom in seksizmu: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/gender-stereotypes-and-sexism>
 - Spletna stran Sveta Evrope za boj proti seksističnemu sovražnemu govoru: <https://www.coe.int/en/web/genderequality/sexist-hate-speech>
 - Informacije in podatki o seksističnem sovražnem govoru: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/isplayDCTMContent?documentId=0900001680651592>

- Spletna stran zagovornika načela enakosti: <http://www.zagovornik.si/o-diskriminaciji/kaj-je-diskriminacija/>
- Mirovni inštitut. Projekt Igraj za spremembo – ozaveščanje in opolnomočenje deklet in fantov pri preprečevanju nasilja na podlagi spola prek avdiovizualnih medijev in glasbe: <http://www.mirovni-institut.si/projekti/igraj-za-spremembo-ozavesecanje-in-opolnomocenje-deklet-in-fantov-pri-preprecevanju-nasilja-na-podlagi-spola-prek-avdiovizualnih-medijev-in-glasbe-pfc/>

SPLETNE ZLORABE:

- Prijavna točka Spletno oko. Priročnik e-zlorabe otrok in mladostnikov: <https://www.spletno-oko.si/pomoc-pri-e-zlorabah>

MEDVRSTNIŠKO NASILJE:

- Zavod Republike Slovenije za šolstvo. Navodila s priročnikom za obravnavo medvrstniškega nasilja v vzgojno-izobraževalnih zavodih: <https://www.zrss.si/digitalnknjiznica/navodila-medvrstnisko-nasilje-viz-2016/files/assets/basic-html/index.html#1>
- Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Projekt Za nenasilje vsi!
 - Za nenasilje vsi! Priročniki 1, 2 in 3 za strokovne delavce (2016): <http://nenasilje.inst-krim.si/index.php/za-strokovne-delavce>
 - Inštitut za kriminologijo: Znanje o čustvih za manj nasilja v šoli: http://nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_znanje-o-custvih.pdf
 - Inštitut za kriminologijo: (O)krog nasilja v družini in šoli: http://nenasilje.inst-krim.si/images/docs/inst-krim_okrog-nasilja-v-druzini-in-soli.pdf
 - Pušnik, M. (2012). Nasilje v šoli v krogu nasilja«. V: Muršič, M. s sod. (2012). (O)krog nasilja v družini in šoli. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani, str. 7–10.
- Mirovni inštitut. Projekt Spodbujanje odziva opazovalcev spolnega nadlegovanja med mladimi: <http://www.mirovni-institut.si/projekti/spodbujanje-odziva-pric-spolnega-nadlegovanja-med-mladimi/>
- Neon – Program Varni brez nasilja: celostni program primarne preventive nasilja nad vrstniki in spolnega nasilja na škodo otrok in mladostnikov: <http://www.programneon.eu/>
- Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si. Središče za pomoč pri različnih težavah na spletu: <https://safe.si/sredisce-za-pomoc>
- Cyberbullying Research Center:
 - Zbirka povezav do različnih družbenih omrežij, aplikacij, iger za prijavo spletnega ustrahovanja: <https://cyberbullying.org/report>.
 - Spremljanje novosti iz področja vrsniškega nasilja na spletu: <https://cyberbullying.org/blog>.

SEKSUALIZACIJA MLADIH:

- Biti seksi je vrednota, Šolski razgledi, 2014: <http://www.solski-razgledi.com/clanek.asp?id=5060>
- Seksualizirani otroci. Zofijini ljubimci, 3. 12. 2013: <http://zofijini.net/seksualizirani-otroci/>
- Culture Shift Project: Combating Sexualization: <https://ywcavan.org/programs/combating-sexualization/cultureshift>
 - Research Report: Addressing the sexualization of women and girls (2017): <https://ywcavan.org/sites/default/files/resources/downloads/Culture-Shift-Research-Report-Final-WEB.pdf>

- Gradiva na tematiko seksualizacije deklet in hipermaskulinizacije fantov: <https://ywcavan.org/programs/combating-sexualization/cultureshift/resources-families-and-educators>
- ➔ Vzgajanje fantov v moške (učitelji športa): <http://www.coachescorner.org/>

PODOBNI PROJEKTI IN RAZISKAVE:

- ➔ Council of Europe (2018). Cybercrime Convention Committee (T-CY). Working Group on cyberbullying and other forms of online violence, especially against women and children. Mapping study on cyberviolence: <https://rm.coe.int/t-cy-2017-10-cbg-study-provisional/16808c4914>
- ➔ Projekt deSHAME. (2017). Digital Exploitation and Sexual Harassment Among Minors in Europe. Understanding, Preventing, Responding.
 - Young people's experiences of online sexual harassment. Report: <https://www.childnet.com/our-projects/project-deshame/about-project-deshame>
 - Pomoč povzročiteljem/-icam spletnega spolnega nasilja: https://www.childnet.com/ufiles/Supporting_Young_People_with_Harmful_Sexual_Behaviour_Online1.pdf
- ➔ EIGE. (2017). Spletno nasilje nad ženskami in dekleti: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/ti_pubpdf_mh0417543sln_pdfweb_20171026164005.pdf
- ➔ Pew Research Center (2014). Online harassment: https://www.pewresearch.org/wp-content/uploads/sites/9/2014/10/PI_OnlineHarassment_72815.pdf
- ➔ #DigitalRespect4Her Kampanja Evropske komisije proti spletnemu nasilju nad ženskami: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/digitalrespect4her>
- ➔ Projekt ASBAE – Obravnava spolnega trpinčenja po Evropi: Ozaveščanje, sodelovanje in reševanje za ustavitev spolnega trpinčenja – Paket za opolnomočenje mladih in oseb, ki delajo z njimi: http://papiot.si/f/docs/ASBAE-Daphne_III/Act_pack_SL.pdf
- ➔ Evropski ženski lobi: #HerNetHerRights. Resource Pack on ending online violence against women & girls in Europe: https://www.womenlobby.org/IMG/pdf/hernetherrights_resource_pack_2017_web_version.pdf
- ➔ McGeeney, E. in Hanson, E. (2017). Digital Romance: A research project exploring young people's use of technology in their romantic relationships and love lives. London: National Crime Agency and Brook. https://www.basw.co.uk/system/files/resources/basw_85054-7.pdf
- ➔ Project Shift. Creating a safer digital world for young women. Estable & Meyer. (2015). Needs Assessment Report Summary: https://ywcacanada.ca/wp-content/uploads/2019/05/Project-Shift_Needs-Assessment-Report-Summary.pdf
- ➔ WestCoast LEAF:
 - #CyberMisogyny - Using and strengthening Canadian legal responses to gendered hate and harassment online (2014): <http://www.westcoastleaf.org/wp-content/uploads/2014/10/2014-REPORT-CyberMisogyny.pdf>
 - Is that legal? What the law says about online harassment and abuse (2017): <http://www.westcoastleaf.org/2017/03/30/is-that-legal/>
- ➔ European Union Agency for Fundamental Rights. Violence against women: an EU-wide survey: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>
- ➔ Projekt #PravilaDejtanja. Socialni marketing Iz principa: <http://www.praviladejtanja.si/>

UČENJE EMPATIJE IN ČUJEČNOSTI:

- Bajt, M. (2016). Nacionalni inštitut za javno zdravje. Čuječnost. Poglobljeno spoznavanje in uporaba v šoli (2016): www.nijz.si/sites/www.nijz.si/files/uploaded/cujecnost_zs_marec_2016.pdf
- Dewar, Gwen. Social skills activities for children and teenagers: Ideas inspired by research. Parenting Science, 2013: <http://www.parentingscience.com/social-skills-activities.html>
- Loewenstein, G. (2005). Hot-cold empathy gaps and medical decision making. Health Psychology 24(4) Suppl. S49-S56: <http://www.cmu.edu/dietrich/sds/docs/loewenstein/hotColdEmpathyGaps.pdf>
- Grenny, Joseph. (2002). Crucial Conversations: Tools for Talking When the Stakes are High. McGraw-Hill.
- Juul, J., et al. (2017). Empatija – pod do sebe in do drugega. Didakta.
- Huffington, Arianna. (2016). The mindfulness project: Sem tukaj in zdaj. Mladinska knjiga.

ZAKONODAJA:

- Konvencija Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima:
 - Besedilo konvencije: <https://rm.coe.int/1680462542>
 - Zakon o ratifikaciji konvencije: www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6703
- Kazenski zakonik KZ-1: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>
- Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND): <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5084>
- Zakon o enakih možnostih žensk in moških: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3418>
- Zakon o varstvu pred diskriminacijo: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO7273>

AKADEMSKI VIRI:

- DeSmet, K. et al. (2016). Deciding whether to look after them, to like it, or leave it: A multidimensional analysis of predictors of positive and negative bystander behavior in cyberbullying among adolescents. Computers in Human Behavior 57(2016), 398–415.
- Mishna, F., Khoury-Kassabri, M., Gadalla, T. in Daciuk, J. (2012). Risk factors for involvement in cyber bullying: Victims, bullies and bully-victims. Children and Youth Services Review 34(2012), 63–70.
- Jewkes, R. K., Flood, M. G. in Lang, J. (2015). From work with men and boys to changes of social norms and reduction of inequities in gender relations: A conceptual shift in prevention of violence against women and girls. The Lancet, 385(9977), 1580–1589.
- Henry, N. in Powell, A. (2016). Sexual Violence in the Digital Age: The Scope and Limits of Criminal Law. Social & Legal Studies, 25(4), 397–418.
- Simpson Beck, Victoria et al., (2012). Violence Against Women in Video Games: A Prequel or Sequel to Rape Myth Acceptance. Journal of Interpersonal Violence.
- Fox, Jess in Yen Tang, Wai. (2014). Sexism in online video games: The role of conformity to masculine norms and social dominance orientation. Computers in Human Behavior.
- Perreault, M. et. al. (2016). Depictions of Female Protagonists in Digital Games: A Narrative Analysis of 2013 DICE Award-Winning Games. Games and Culture.
- Cote, Amanda C. (2017). „I Can defend Myself”: Women’s Strategies for Coping With Harassment While Gaming Online. Games and Culture.

Priročnik je izdan pod licenco »Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna (CC BY-NC-SA 4.0). Celotna licenca je dostopna na: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Dovoljeno vam je:

- **Deljenje** — kopiranje in razširjanje vsebin v kakršnemkoli mediju in obliki
- **Predelovanje** — remixanje, urejanje, predelava in vključevanje vsebine v lastna dela

Pod sledečimi pogoji:

- **Priznanje avtorstva** — Primerno morate navesti avtorja, povezavo do licence in označiti spremembe, če so kakšne nastale. To lahko storite na kakršenkoli razumen način, vendar ne na način, ki bi namigoval na to, da dajalec licence podpira vas ali vašo uporabo dela.
- **Nekomercialno** — Te vsebine ne smete uporabiti v komercialne namene.
- **Deljenje pod enakimi pogoji** — Če vsebino uredite, predelate (remixate) ali gradite na njej, morate svojo različico razširjati pod isto licenco kot izvirnik.

